

לדרוש את התורה

מבחר שירים בעקבות המקרא והמדרש

2017

אלמוג בָּהַר

מתוך "צמאון בארות" (עם עובד, 2008)

"חוט מושך מן הלשון" (עם עובד, 2009)

"שירים לאסירי בתי-הסוהר" (אינדיבוק, 2016)

אלמוג בהר נולד ב-1978. פרסם חמישה ספרים: "[צמאון בארות](#)" (שירים, עם-עובד, 2008); "[אנא מן אל-יהוד](#)" (סיפורים, בבל, 2008); "[חוט מושך מן הלשון](#)" (שירים, עם עובד, 2009); "[צ'חלה וחזקל](#)" (רומן, כתר, 2010); "[שירים לאסירי בתי-הסוהר](#)" (שירים, אינדיבוק, 2016). ערך בין השאר את ספר שיריו הראשון של מרואן מחיול בתרגום מערבית לעברית, "[ארץ הפסיפלורה העצובה](#)" (הוצאת קשב, 2012), ויחד עם שותפים את כתב-העת "[לרוחב](#)" (הוצאת גרילה תרבות, 2012, זמין להורדה חינם) ואת האנתולוגיה העברית-ערבית לספרות צעירה ועשווית "[שתיים / אثنן](#)" (כתר, 2014). הרומן "צ'חלה וחזקל" ראה אור [בתרגום לערבית במצרים](#) בתרגומו של נאאל אלטוחי (הוצאת אלכותוב ח'אן, 2016).

פרסם מספר מבחרים ואסופות להורדה חינם: "משוררים מתים כותבים טוב ממני" (דצמבר 2016), מבחר שירים ראשון, [זמין להורדה חינם בבלוג של אלמוג בהר](#); "ספר בגדאד" (ינואר 2017), מבחר שירים, סיפורים וחלומות, [זמין להורדה חינם בבלוג של אלמוג בהר](#); "Take this" (פברואר 2017), [זמין להורדה חינם בבלוג של אלמוג בהר](#).

כּוּתָאב

”קטן אביו חייב ללמדו תורה... וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו...
מי שלא לימדו אביו חייב ללמד את עצמו”
הרמב"ם, משנה תורה, ספר המדע, הלכות תלמוד תורה, פרק א'

הקמתִי כּוּתָאב קטן עם בני בסלון.
בבקרים של יום ששי הוא קם עמי מקדם
ללמד, ואני מזכיר לו כי בחדר אין מורה
ואין תלמיד, רק תורה לפנינו, ואנחנו משננים יחד
פסוקים בעברית וארמית וערבית.
אנחנו נזקרים במלים רבות, ביניהן אלהים
ואללה והשמות הרבים, וכשאני רואה כיצד
יראה קשה מתלבשת בפניו, אני ממתיק לו אותיות
בדבש, מתכנן עמו כיצד הכותאב
יתרחב עם אחיו ואחיותיו, ונמתיק גם להם
את האותיות בדבש, ולא נלעג לנכשלים,
ונברך יחד לפני ואחרי הפסוקים.
ואני אומר לו בכל בקר בתם הלמוד,
אב חביב ללמד לבנו תורה, ואם אינו יכול ללמדו
חביב לשכר מלמד לבנו מבני עירו ללמדו,
אבל אתה, בני, עליך לזכר שגם בוא היום
שתהיה חביב להרגיש כמי שלא למדו אביו,
ואז תהיה חביב ללמד עצמך כל הפסוקים
והשמות והאותיות והתגים שלא חלפו בינינו,
וכל אלו שחלפו בלי שאמרנו מלה אחת
על מקומם בחיינו.

תורה

קודם שברא עולם

קודם שברא עולם
היה אלוה יחיד בעולם
יחד עם שמו המיוחד
ותורתו לבד.
ועתה כשהעולם הזה נברא
ואדם או חווה מבטאים שמו
לרגע שב העולם להיות בלתי-נברא
וכשאדם או חווה קוראים בתורתו
לרגע חוזרים הדפים להיות בלתי-נבראים
קדומים
וגם הקול הקורא בספרו הופך להיות בן-קודם-הבריאה
בן האין הרחב, בן התוהו-ובוהו העמוק,
אח לאל בדידותו.

אבל כשמעיין אדם בדברי הפרשנות לתורתו אין-קץ
ומעלה במוחו את תאריזו אין-סוף שאינם שמו
חוזר העולם להיות נברא ומחודש
וההבדלות מכסות על טרם ההבחנה.
ואז אדם בלבו רגע שוב אומר את שמו
ושוב אין מבדיל בין שמים לארץ
בין תוהו-ובוהו לתורתו בספר
בין אלוה לאין.
שוב טרם נפקחה עין לתת צורה אנושית בחומר האלוהי.

סוד צמצום

סוד הצמצום שגילו חכמי הקבלה בבריאתו
התגלגל בסוד אחר : עתה על העולם מוטל
לצמצם עצמו כדי לפנות מקום לכסא כבודו.
וכך מתוך סדקים בגבולותיו המצטמצמים של העולם
יחדור אלוה-חדש ויאיר פנים בחשכת המחילות
ויהפוך את המחראות והמשתנות הדום לרגליו
הרחק ממזבחות הכוהנים שופכי-הדמים
ומעליזות הלוויים המזמרים.
וכשיתמלא בזוהר נשפי-הביבים יצא אלוה-חדש לדרכים
ויהא מלקט רסיסי-ניצוצות מגופת קודמו, אלוהים-הישן,
עד שיהיו שוב שלמים כל כלי חסדו ושופרות דינו
ויוכל להודיע לאדם חפוטו או לקבלו באשמתו.
ולכשיתעייף מעבודתו ישב אלוה-חדש על חוף היום הבא
לפני קרקעית הים שאין בו סוף
ויאגור בלבו זיכרון שנים מתות
ויתנבא על קץ תבואות שמיים ברקיעי סודות
ויבשר לכל אדם אשר יבוא מולו :
"על-כורחך אתה חי
ועל-כורחך תמות"
ויודיע בקול גדול :
"כל בני-האדם נרצחים
יש בידי אנוש
ויש בידי רשות"
ויהגה בחשבונות היתמות והדם
כי זה כל האדם.
אבל קודם לכל מוטל על העולם ללמוד הסוד הנעלם
ולצמצם עצמו ולפנות ממקומו למען שם קודשו :
ומבחנו של אלוה-החדש אינו בקסם-בריאה של עולם חדש
מתוך צמצום עצמו אלא בכשף-כליה
כשיתפשט וימלא כל סדק וחלל
עד שיתבקע וישבר עולם ישן ויצטמצם ויעלם
ושוב לא יהיה דבר מלבדו.
ויזכר עולם לפני סופו בפסוק הנושן :
"כי לא יוכלו להתקיים בו-בזמן
אלוה ואדם".

בראש יתברא

בְּרֵאשׁ יִתְבָּרָא אֱלֹהִים.
בֵּין עֲמִידַת נֹצַח
לְבֵין גְּבוּל הַיּוֹם הַמִּתְקַרֵּב אֶל קְצוֹ.
וּשְׁמַיִם וָאָרֶץ תּוֹהוּ-וּבֹהוּ.
וְחוֹשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם.
וְרוּחַ מִרְחַפֵּת עַל-פְּנֵי מַיִם.
וּפְּנֵי אֱלֹהִים כָּפְּנֵי תּוֹהוּ-וּבֹהוּ
בְּמֵרָאֵת תְהוֹם.
עַד וַיְהִי אוֹר.
עַד שֶׁנִּמְצָא מְבַדִּיל בֵּין אוֹר לְחוֹשֶׁךְ
וּבֵין מַיִם לְמַיִם.
עַד שֶׁנִּקְרָא רִקִּיעַ שָׁמַיִם.
וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד
וַיּוֹם שֵׁנִי.

וְאֱלֹהַ תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ
וְאֱלֹהַ תּוֹלְדוֹת אֱלֹהִים וָאָדָם
בְּהִבְרָאָם
זָכַר וְנִקְבְּהָ בְרָא אוֹתָם.
עַד וַיִּרְא כִי-טוֹב.
עַד וַיְכֹלֵל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צַבָּאָם.
עַד הַתְּבַרְכָּה כָּל הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה.
עַד נִשְׁתַּכְּחוּ תִיבוֹת בְּרֵאשׁ יִתְבָּרָא.
וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי
וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.

שבת האלוהים

ביום השישי למניין העולם נכנסו חווה ואדם בשער גן-העדן
וביום השישי גורשו עם קלונם.
והיום אַרְךָ מאוד מחמת אמת דברי הנחש
מחמת שהיו עֲרֹמִים ולא התבוששו כלל
מחמת הפקח עיניהם מן האכילה יודעי טוב ורע
ומחמת ששמעו קול אלוהים מתהלך בַּגֵּן לְרוּחַ הַיּוֹם.
וכשגורשו ננעלו שערים
והחלה מתהפכת להט חרב לשמור
ונתן בגופם אלוהים מתנות כותנות עור
וחשך עליהם אור עולם ובא עליהם ערבו
וחשבו חווה ואדם שמחמת קלונם תם העולם
וכאבו ופחדו מאוד את הלילה כל הלילה
והלילה אַרְךָ מאוד עד הולדת היום
שהיה שבת ובו שבת אלוהים מכל מלאכתו
ושוב לא נשמע קולו לרוח היום.
וראו שניהם את האדמה הארורה שדות חיטה
ממנה בִּזְיַעַת אֶפֶס יצמיחו לֶחֶם
וחשה חווה בבטנה כי קָרַב הַרְיוֹנָה
ומתחילים עצב הלידה
ועצב מות הילדים עפר אל עפר.
נעצבה ונעצב על התמשך שבת האלוהים ימים רבים
על אלוהים המסתגר בַּגֵּן
ושניהם לבושים התבוששו
ושניהם כל גופם בשר אחד
עשו בְּבָכִי אֶת נַפְשָׁם
עד שהתרככה בת-קולם
ויצאה מפייהם
תפילה.

סוד עוברים

ביאור לספר הכוזרי לרבי יהודה הלוי, מאמר רביעי (כ"ה),
ולספר יצירה לאברהם אבינו עליו השלום

כל לידה בריאה מחודשת
בְּקַדְמוֹנוּיֹת הָעוֹלָם
וראשיתה חושך על-פני תהום
ורוח מרחפת על-פני מים
ותוהו ובוהו בין ארץ לשמים.
ואז נמצא מבדיל בין מים למים
החוקק חוצב תוהו ובוהו ורפש וטיט
ועושה ממש את שאינו ממש
ומקים עמודים גדולים מאוויר שאינו נתפס
מציבם כמעין חומה
מסוכך עליהם כסוכה
ויוצק עליהם מים עד שהם נעשים שוב עפר.

והעוברים סוד בריאתם בְּבִטְנֵי
שהם נקבה
כולם נְקִבּוֹת עֲשׂוּיֹת נְקִבּוֹת נְקִבּוֹת.
וּבְחֹדֶשׁ שְׁנֵי או שלישי
גלגל חוזר עובר בהן
לש בהן מותחן ומהפכן
ומשנה בריות ובריאות
ומעצבן.
כי כן נודע שכל איברי הזכר הם הם איברי הנקבה
רק מהופכים הם לצד חוץ
זכר ונקבה אותם איברים הם
רק אצל זאת מהופכים הם לצד פנים
ואצל זה מהופכים הם לצד חוץ.
כמו גם זריחה ושקיעה
אשר אינן כניסה ויציאה
כי כלפי הגלגל עצמו אחת הן
ורק כלפי יושבי ארץ מהופכות הן.

והלידה והבריאה בְּדִיבּוֹר
וּבְהַבְדֵּלָה וּבְנִתְיִנֵּת שֵׁם.
צאי וחשבי, צא וחשוב: מה שאין הפה
יכול לדבר, ומה שאין באוזן

יכולת לשמוע, אין לגוף פגוף
יכולת לברוא.

בבל

"אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רְעֵהוּ", בראשית יא, ז

הִבֵּה נִבְנָה-לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל וְרֵאשׁוּ בְּשָׂמַיִם
וְנִעְשָׂה-לָנוּ שֵׁם
פֶּן-נִפְוֹץ עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ.
כִּי כָל-הָאָרֶץ שְׁפוֹת רְבוֹת וּדְבָרִים רַבִּים
וְאִיפָה נִמְצָא בְּקֶעֶה בְּאָרֶץ שְׁנַעַר לִשְׁבַת שֵׁם
אִיפָה נִשְׁרָפָה שְׁרָפָה עַד הַכְרִיתָנוּ
עַד אַחֲרִיתָנוּ.

הִבֵּה נִבְנָה-לָנוּ מְגִדָּל וְרֵאשׁוּ בְּשָׂמַיִם
כְּדֵי שִׁינֶד אֱלֹהִים
לְרֵאת אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמְּגִדָּל
אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם
כְּדֵי שִׁיאֲמַר אֱלֹהִים
הֵן עַמִּים רַבִּים וּשְׁפוֹת רְבוֹת
וְזֶה הַחֲלָם לַעֲשׂוֹת
הִבֵּה נִרְדָּה וְנִלְבְּנָה שֵׁם שְׁפָתָם
עַד אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רְעֵהוּ.
עַד אֲשֶׁר יִבְנֶה הָאֱלֹהִים עַמִּם הָעִיר וְהַמְּגִדָּל
עַד לֹא יֵאמְרוּ עוֹד בְּשְׁפוֹת אָנוּשׁ
הִבֵּה נִעֲלֶה אֶל הָאֱלֹהִים
וְלֹא יֵאמְרוּ עוֹד בְּשְׁפוֹת אֱלֹהִים
הִבֵּה נִרְדָּה אֶל בְּנֵי הָאָדָם
עַד אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׁפַת רְעֵהוּ.

עקדת ישמעאל

אני שולחתי למדבר עם ישמעאל
ועם הגר אמו בכיתי תחת השיחים
ולא חזתה עיני בקול מלאך האל
ובגרונני אחז צמא של מישורי מדבר צחיחים

ונזכרתי איך השכים אברהם בבוקר פעמיים
וחבש את-חמורו ומלא החמת מים
ולקח את-בנו את-יחידו אשר-אהב כפליים
עד שנדמו כל הקולות מן השמיים

וצחקה שרה כאשר גורשה הגר
והתייפחה ביום בו לוקח יצחק
ולא שלחה את רחמיה למדבר
ולא יכלה לשאת את המרחק

וכשכרע תחת מאכלת המדבר הכבדה
לא שאל בן האמה איה השה לעולה
רק ראה איך אמו נשארית בודדה
ובכה עליה את לבו בלי אומר מילה

***

אני שולחתי למדבר עם ישמעאל
ולא הצלחתי לפייס את בכי הגר
ימים של צימאון הלכתי מתפלל לצל
עד שסגר גם עלי החול והמדבר

ויצחק בו בזמן על הר המוריה
דמעות אביו החמות נכנסו אל עיניו
וכשראה אברם האיל יצחק כבר לא ראה
אבל ניחש קרבת מות האמהות והתרוקנות חייו

אני לא האמנתי שיזכו שניהם להינצל
כי ישמע שתיקתם האל עד בוא הליל
הבטתי בצווארם ופי מר עיקש ומקלל
מתבלבל בין אח לאח ובין אם לאם
בין אל לאל

נזכרתי איך השכים אברהם בבוקר פעמיים
חבש את-חמורו ומלא החֶמֶת מים
ולקח את-בנו את-יחידו אשר-אהב כפליים
עד שַׁנְדְּמו כל הקולות מן השמיים

שיר לרחל

רחל בְּעֶרְבַּ חֲתוּנָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְלֶאָה
הִיִּתָּה בּוֹכָה שִׁירֵי רוּעִים
וּבְבוֹקֵר הָיָא הָאֲרִיכָה לִישׁוֹן כִּדִּי שְׁלֵא לְחֹשׁוֹב
וּלְפִתַּע יָמִים אַחַדִּים
הָיוּ בְּעֵינֶיהָ כְּשֵׁנִים אֲרוּכּוֹת בְּאַהֲבָתָה אוֹתוֹ

שיר ללאה

לאה בערב חתונתו של יעקב לרחל
נזכרה בעיוורון בעלה אחריה על מיטת כלולותיהם
ובסימנים הרבים שסימנה לו לרמותו שהיא רחל
והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עינייה הרכות
כי ידעה שאהב יעקב את רחל ממנה
כי שנואה היא ועוד מעט האלוהים רואה עונייה
ורחמה נפתח ואחותה עקרה ומקנאה לה וממררת
נהי בכי תמרורים ונפתלת עמה.
והחליטה לאה לאגור את דמעותיה בתוך עינייה הרכות
ולשתוק לבעלה ימים רבים
ולדבר אליו בשמות הילדים
זה שמו ראובן וזה שמעון וזה לוי וזה יהודה.
ולבסוף כשהחליטה לסור משתיקתה אמרה אלי תבוא
ויבוא יעקב באוהלה מחריש
נזכר בעיוורונו אחריה על מיטת כלולותיהם
ובסימנים הרבים שסימנה לו לרמותו שהיא רחל
ובבוקר המשיכה לדבר אליו בשמות הילדים
זה שמו יששכר וזה זבולון וזאת האחרונה שמה דינה.
ואחר כך סגרה את אוהלה
והחלה לאסוף את כל ריסייה שאיבדה
והיתה אומרת לעצמה בלחש את שמות הילדים
זה שמו ראובן וזה שמעון וזה לוי וזה יהודה
זה יששכר וזה זבולון וזאת האחרונה שמה דינה
כך יום אחר יום עד יום מותה
בלחש מסמנת את הצלחתה
זה שמו ראובן וזה שמעון וזה לוי וזה יהודה
זה יששכר וזה זבולון וזאת האחרונה שמה דינה.

לא יוסף לחלום

לרבקה מרים

החלומות שפטר יוסף לא מניחים לי לישון עכשיו,
וכמו דוד אני עולה מן המשכב לעת הערב
לצפות ביופיה של בת-שבע רוחץ על הגנות.
החלומות מבהלים נפש ברזונם עומדים על האור
ואילו האישה טובת מראה ובריאת בשר מאוד.

ומאחד הבורות הריקים במדבר עולה גפן פפורחת
ובגפן שלושה שריגים הבשילו אשכולותיה ענבים
המה נשחטים וממלאים כוסות יין רבים
איש כוסו בגדו מפחד חלומו.

בעל החלומות למד מבלעם את שפת האתונות
פונה אליהם שמעו-נא החלום הזה אשר חלמתי
מנסה לקרוא שמות חדשים לחיות, לכוכבים, לאלומות.

נאמר חנה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלומותיו.
כמו אביו ניסה שנים למשוך סולמות אל השמיים
אולם הקול קולו ואילו הידיים אינן ידיו.
כמו אוריה החתי לא הצליח לכתוב שירי אהבה בלילות
אלא היה מתאבק בהם בדרך מול פני המלחמות והחלומות.

כמו אביו נותר לבדו נשקף על פני הישימון
והתגושש עם בן-דמותו עד עלות שחר
עד פסה אבק את עין הארץ לעיוורון.
כמו פרעה הקיץ בבוקר במיטתו ולחלומותיו אין פתרון
לא ראה פמוהם בכל-ארץ מצרים לרע
ולא נודע כי באו אל קרבו.

את החי אנכי מבקש, אמר, הגידו-נא לי איפה,
את החי. שמן הזית שב אל הזיתים בלילות
והחי מחזיקים אותי שבוי בבארות. אל יבהלני
רעיוני, מחזיקים אותי בזמן שאברהם
שב אל חרן, שב אל אור-כשדים, אחריו שבים
יצחק וישמעאל, עשו וישאאל, אפרים, מנשה ובנימין.
ארץ מצרים כבר רחוקה מרחק ארחות
ואין להם בכל הארצות.

הבן נשכח בבארות ואין מיס בכל הארצות.
יד אל תשֶׁלְחוּ בו לְמַעַן אֲצִיל אוֹתוֹ מִיָּדָם.
עוד מעט עוֹלָה הוּא מִן הַיָּאֹר כְּשֶׁבַע הַפְּרוֹת הַיְּפוֹת.

סימנים (בין פסח ראשון לשני, ה'תשס"ג)

צאי ולמדי שבכל דור ודור אנוסה אישה או איש בישראל על-פי הדיבור לומר: "ארמית אובדת אני". וכדי להפוך שוב מארמית לעברית חייבת אישה או איש לעבור בעצמה את אחד הנחלים או הנהרות כשהוא מלא במים או אכזב בחום (גם אם את הנהר הזה לא עברו אמותיה ואבותיה). ולעיתים אין מי שיאמר לך לך ואז אנוסה את לראות את עצמך כאילו את אברם אבינו ואמנו שרי ולך נאמר לך מן השמיים או מן האדמה. ולפעמים עליך לרדת מצרימה ולגור שם במתי מעט עד שתהיי לגוי גדול עצום ורב. ולעיתים את צריכה לתת על עצמך עבודה קשה ולהתחכם לעצמך כדי לנתץ את מסך האדישות ואז לזעוק גם אם אין מטרה לזעקה ואז לשתוק כי לפעמים כל הצעקות לא ישמעו כי לפעמים יש קול גם בשתיקה כי לפעמים צריך להקשיב לצעקות האחרים. ולעיתים את שוקעת בתוך עבדות מצרים ובין מיצרי חושך מצרים וזעקת מצרים הגדולה ואת צריכה לא להתמהמה ולא לעשות צידה ולעשות ליל שימורים ולצאת אל המדבר אל פי החירות ואין לך משה שיקרע את היס ואין לך מרים שתצא בתופים ובמחולות ותשיר את שירת היס. ולפעמים מן לא יורד מן השמיים ואין לך משה שיתן לך את דבר ה' חרות על הלוחות ואין לך אפילו אהרון שיעשה לך אלוהים חדשים בדמות עגל זהב ולעיתים צריך להסתפק אף בפחות מן השברים של הלוחות. ואין שליח ואין שָׁרָף ואין מלאך והזרוע הנטויה ממול היא חרב שלופה ממנה יש להיזהר והמופתים כולם הם דם ואש ותמרות עשן הנותנים בד סימנים: דָּצִ"ךְ עֲדִ"ש בְּאֲחִ"ב.

אני כותב שירה דו-לשונית
 בעברית ובשתיקה
 וקורא במפת העולם טרם השינה
 מתכנן לי מסלולי בריחה.
 אני כותב שירה חוץ לשפה
 בסימנים דמויי אותיות מאירות
 ומשנן במבוכה מתחת לשמיכה
 הוא צל הוא צלם הוא מצלמה
 הוא דם הוא אדם הוא אדמה
 הוא אל הוא צל הוא הצלה.
 אני כותב שירה
 חוץ לעצמי
 ולוחש לאהובתי בעת מעשה האהבה :
 אהיה לך איש ותהיי לי אישה
 כך לא נולדת דת חדשה.
 אני מוחק שירה
 בעברית ובשתיקה
 שורה שורה
 יום יום
 לילה לילה
 וקורא במפת העולם
 טרם השינה
 מחפש לי מולדות חדשות ישנות
 ודרכים לאמונה
 אומר ללבי בשתיקה ארוכה :
 משה לימד תורה מן השברים של הלוחות
 אין לי זמן פנוי ממחשבות.

צריך לומר את המילה הזאת

צריך לומר את המילה הזאת שוב ושוב

אלוהים

עד שהיא תאבד צורה וגוף

עד שהיא תקבל צורה וגוף

צריך לכתוב אותה עוד ועוד

אלוהים

עד שהיא תתמלא משמעות

עד שהיא תתרוקן משמעות

צריך לומר ה' אלוהינו

צריך לומר ה' אחד

שמע אלוהי

כי צריכים אנחנו

כי צריך אתה

שוב ושוב

עוד ועוד

עד שנתרוקן צורה וגוף

עד שנתמלא צורה וגוף

נביאים

נאום המת האחרון

הצלב הוא שלד לנעוץ בו
איברים, להעמיק אחיזתם
במסמרי שרירים. הקול
שביקש יוסף: "הוציאו
קול איש מעלי", הקול הזה
נמשך אל תוך שתיקת הלוע הצמא,
אל תוך עומק הסרעפת המתקשה להתמלא.

הדת היא הסרת העין
מן הדעת. והדעת – קוצו של יו"ד
אשר נשר מן העתיד. האדם
הוא גשר העבר אל העתיד.
וביניהם הווה חסר. הצלב
הוא צל-של-לב, האבן
היא אב-ו-בן, העוזב
זב-עוז, והקורבן
קרוב כל-כך בזמן.

הלילה הזה תנדוד שנת המלך
ויביאו עבדיו לפניו את ספרי זיכרונותיו,
דברי-ימיו, ויהיו נקראים באוזניו,
להשמיעו את עושר כבוד מלכותו
ואת יקר תפארת גדולתו
שעות רבות. ומצא כתוב אשר הגיד
לערוך משתה בחצר גינת המלך
להשקות לכל שריו ועבדיו
ולכל העם היושב בארצו מגדול ועד קטן
בכלי זהב יין-מלכות רב כיד המלך
עד שיהיה כל העם נרדם בשכרותו,
עד שלא יבדיל העם בחלומו בין תמונת המלך
ובין מראה אביון ברחובו. וידרוש המלך
האם קיימו את מצוות המשתה למלך, ויצוו
לערוך את המשתה למחרת בבוקר, למחרת מותו.

אבי אבי רכב ישראל ופרשיו,
אבי אבי אני לא אלישע ולא אשב-נא פה,

אבי אבי אתה לא אליהו ולא אקרע לשנים
קרעים את אדרת לבושך, אבי אבי
אקרא לך בני ואֶצְעֶק ונהפוך עולם בינינו
ואתה אבי שהנך אבי תקרא לי אבי אבי
ותכה את המים ותאמר אֵיָה אדוני
אלוהי אליהו ויחצו המים ותעבור.

מחר לפני עלות השחר
לפני שיקרא התרנגול
יחלום הקיסר שהוא העץ
אשר נוסר כדי לבנות ממנו צלב
כדי להעלות אותי לעולה.
מחר לפני עלות השחר
לפני שיקרא התרנגול שלוש פעמים
תחלום אתה שאתה הנגר
אשר ניסר את העץ
כדי לבנות ממנו צלב
כדי להקריב אותי לקורבן.
ותשכח את השכר אשר קיבלת
וישכח הקיסר את השכר אשר קיבל.

וְהַמֶּן עוֹדֵנו תְּלוּי עַל הָעֵץ. כֹּל שָׁנָה
שׁוֹב נִתְּלָה הָאֲגָגִי מֵהוֹפֵךְ מֵרְגֵלִי,
אוּ הָעֵץ מִתְּהַפֵּךְ וְשׁוֹרְשׁוֹ בְּשָׁמַיִם.
שָׁנָה וְעוֹד שָׁנָה נִתְּלָה הַמֵּת וְאִינוּ חַי,
וְרָאֵשׁוּ קָרוֹב לַגַּעַת בְּאֲדָמָה. וּבְלִילוֹת
דּוֹרֵשׁ הַמֶּלֶךְ שְׁלוֹם כָּל אֲרָצוֹתָיו
כָּשֶׁךְ חֲמָתוֹ, שִׁבְעַת וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה.
כֹּל לַיְלָה נִשְׁלַח פֶּתַח הַמֶּלֶךְ אֶל כָּל מְדִינָה וּמְדִינָה
כְּכַתְּבָהּ, וְאֵל כָּל עַם וְעַם כְּלִשׁוֹנוֹ, וְנִשְׁמַע הַפֶּתַח
בְּכָל מַלְכוּתוֹ כִּי רַבָּה הִיא. וְכָל כֹּמָה לַיְלֹת
חוֹזֵר וּמִבְקֵשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת עֲצַת הָאֲגָגִי זֶרַע עֲמֶלֶק,
וְהַמֶּן עוֹדֵנו תְּלוּי עַל הָעֵץ. וּמִוֵּרִידִים אוֹתוֹ עֲבָדָיו
מִן הָעֵץ, וְהַמֵּת עוֹדֵנו מֵת, הַחַי עוֹדֵנו חַי.

הצלב מיטה נאה לישון בה
לפני האלוהים. אבי אבי
רכב ישראל, אבי רכב ישראל ופרשיו,
למה עזבתני אלי, למה שבקתני לבדי,

ואיך בידך אפקיד רוחי, והרי אין האדם
יורד מן הצלב, והרי אין האלוהים
יורד מן השמיים.

המת הוא כלי אובד נשכח מלב,
וצר לו המקום ואין רגליו עומדות
בֵּית-רחב, אלא שנותיו סוּפָן אנחה
ועושר חפציו סופו עוני גדול.
הצלב מיטה נאה לישון בה לפני
האלוהים, ואם עשוי עץ רימונים הוא
דובר אל לבו בשפה של כתרים,
ואם עשוי עץ תפוחים מזכיר הוא
כיצד תחתיו עוררתיך לאהבה,
ואם עץ תאנים הוא או תמרים
או זיתים, אלף אלפי מיני צלבים,
לישון בהם לפני האלוהים, להתעורר לאהבתו.

בסתר המדרגה, תחת גפן שלום,
אַל-מְרִי אַל-מְרִי אני קורא לך.
שימְנִי כחותם על לבך, כחותם על זרועך,
רְאִינִי אח קטן וכנפיים אין לו
עשית לי כנפיי-צלב, רְאִינִי אח קטן
ביום שידובר בו ופיו מגמגם
עשית לי נאום המת האחרון
לפני מותו. בְּשֶׁגֶם לא יָדוֹן רוחך בָּאָדָם
לעולם, בשגם אני בשר ודם וימי שנים מועטות,
בשגם אתה צלם הבשר ודמות הדם
וימיך אינם כימי, בשגם אביא אותך אל חֲדָרִי
ואמשוך אותך אל מחילות דבְרִי
עד תבוא אחרי ונְרוּצָה.
אַל-מְרִי אַל-מְרִי אני קורא אליך,
שים דברי נאום המת האחרון לפניך,
ואחרי יָדוֹן רוחך בָּאָדָם לעולם,
ולא יעלה עוד אדם אל הצלב,
ולא ירד עוד אלוהים מן השמיים.

הנר הוא הנשמה

והנר הוא הנשמה. ואם רואה
חברו כשהוא מכבה הנר כמתירא
מלמדו לעמד לפני הרוח הרע
ולא לישן כחולה. וזועק על
אזניו כחס על הנר כחס
על השמן כחס על הפתילה
כחס על חיו. חיב. ומלמדו
כי אין אליה בעולם להצית
אור שכבה בחמה ואין אלישע
בעולם להעיר אש ששככה בלבנה.
ומתמודד על חברו שלש פעמים
ועוד אלף עד שיפקח עיניו
ויקיץ ויחס בשרו שבעתים כחס
להבה וגוהרת חוצה נפשו המרה.
ומגלה לו כי הנשמה אינה
גדולה מעלית-קיר קטנה ובה
מטה ושלחן ומנורה והוא חצבה
טהורה והוא מחזירה ברה וטהורה
תמיד בבקר בבקר. והנשמה נר
ושואלת לגוף: למתי אתה ער?

מקומו של אדם

אלוהים הוא מקומו של עולם
והעולם אינו מקומו.
רק שוליו מלאים את-ההיכל
ושרפים עומדים בשש כנפיים
ממעל מקדש שתיקתו.
בשתי כנפיים מעופפים
ובשתיים מכסים על עורלת אוזניו
ובשתיים חוסמים את פתח פיו הענק
המלא הבל חם
ורק עיניו פקוחות לראות את הקוראים:
קדוש קדוש קדוש.
מלאה כל-הארץ כבודו
ואין מקום בה אשר ריק מקדושתו
רק רחמיו רחקו מאוד מאוד
כי רחק האלוהים את-האדם
ורבתה העזובה.
ערי האבן נִשְׁמו
ובתים היו לְרַפְּאִים באין אדם
ונותרו לעמוד בודדים כְּאֵלָה וְכַאֲלוֹן
אשר היו בְּשִׁלְכֵת מִצְבֵּת.
אוי-לנו כי היה לבנו מצבת
בשנת-מות המלך
ואוזנינו נלאו משמוע
ועינינו כבדו מראות
ושפתותינו הפכו טמאות מְדַבֵּר
ולא היתה בנו רפואה.
גע על-פי בְּמִלְקַחַיִּים, אלוהי,
והסר עווני וכפר חטאתי
והכן לבי ליום של כיפורים
כך שתוכל לשוב אלי ברחמים ואהבה.
שית שלום, מלכי, בארמונותיך,
בין בני עמי ובין בני כל המלכויות,
ותן שובע בעולמך, ותן שלווה וברכה.
יודעים אנחנו כבר, אבינו,
כי אלוהים הוא מקומו של אדם
והאדם אינו מקומו.

יודעים אנחנו כי כך נגזר :
מעתה ידרש האדם לחזר אחר מלכו.

יחזקאל ב'-ד'

וַיֹּאכִילֵנִי אֶת-הַמַּגְלָה הַזֹּאת
וְאֶפְתַּח אֶת-פִּי
וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה פָּנִים וְאַחֹר
וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִּים וְהִגָּה וְהִי
וְהִנֵּה הִיא דָּד-שְׁלוּחָה אֵלַי
וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לִפְנֵי
מַגְלַת-סֵפֶר אֶל-תְּהִי-מְרִי
וְאָרְאָה וַיֹּאמֶר לִי בֶן-אָדָם
בְּפִי כָדָבֵשׁ לְמִתּוֹק
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ
בְּטָנֶךָ וּמַעֲיֵד תְּמַלֵּא
אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ
פֶּצֶה פִּיךָ וְלֹךְ דַּבֵּר אֶל-
עַם עַמְּקֵי שָׁפָה
כִּי-אֵינָם אֲבִים לְשֹׁמֵעַ
חֲזָקִי-מִצַּח.

וַיֹּאכִילֵנִי אֶת-הַמַּגְלָה הַזֹּאת וְאֶפְתַּח
אֶת-פִּי וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה
וְהִנֵּה הִיא דָּד-שְׁלוּחָה אֵלַי
וַיֹּאמֶר לִי בֶן-אָדָם
אֶת-פְּנֵיךָ חֲזָקִים
לְעַמֹּת פְּנֵיהֶם
וְאֶת-מִצְחֶךָ חֲזָק
כְּשֶׁמִיר חֲזָק מִצַּר
קַח בְּלִבְּךָ
כָּדָבֵשׁ לְמִתּוֹק
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ
פֶּצֶה פִּיךָ וְלֹךְ דַּבֵּר אֶל-עַם עַמְּקֵי
שָׁפָה כִּי-אֵינָם אֲבִים לְשֹׁמֵעַ
חֲזָקִי-מִצַּח.

וַיֹּאכִילֵנִי אֶת-הַמַּגְלָה הַזֹּאת וְאֶפְתַּח אֶת-
פִּי וְהִנֵּה הִיא כְּתוּבָה פָּנִים
הִיא דָּד-שְׁלוּחָה אֵלַי לֵךְ בָּא אֶל-הַגּוֹלָה
אֶל-בְּנֵי עַמְּךָ

אם-ישמעו ואם-יחדלו
אשה אל-אחותה וקול רעש גדול
בבית המרי
בטנד ומעיד אשר אני מדבר אליך
לך דבר אל-עם
עמקי שפה כי-אינם אבים
לשמע חזקי-מצח.

ויאכילני את-המגלה הזאת ואפתח את-פי
והנה היא כתובה
וכתוב אליה
צפה נתתיך לבית
הישבים אל-נהר-כבר תל
אביב הישבים אל-נהר-כבר תל
אביב צפה נתתיך לבית הישבים
שבעת זמים משמים בתוכם
ויהי מקצה שבעת זמים
ותהי עלי שם ד-
בן-אדם אשר אני נתן אליך
-עם עמקי שפה
כי-אינם אבים לשמע חזקי-
-מצח.

ויאכילני את-המגלה הזאת ואפתח את-
-פי והנה פנים ואחור
קום צא ושם אדבר אותך
ואפל על-פני בא
הסגר בתוך ביתך
ונאלמת ולשונך אדביק אל-
חכך ולא-תהיה להם קח-
לך לבנה ונתתה אותה לפניך
וחקות עליה עיר את-
ירושלים
ונתתה עליה מצור קיר ברזל
בינך ובין העיר
וכתוב אליה קנים והנה והי
מגלת-ספר אל-תהי-מרי
ואל-עקרבים אתה יושב
כי-אינם אבים לשמע אלי-עם

עמקי שפה חזקי-מצח
וקשי-לב הקמה.

ויאכילני את-המגלה הזאת ואפתח
את-פי באמרי לרשע מות תמות
באמרי לחיתו צדיק מצדקו ועשה עול
באמרי זמות ואפל על-פני
ואתה את-נפשך הצלת
ולא תזכרן ולא תצא בתוכם
שכב על-צדך השמאלי על-צדך
הימני נתנו עליך עבותים
ולא-תהיה להם לאיש
כי אפתח את-פיה
ושפכת עליה סלה
ושים-עליה פרים סביב
והכינתה את-פניה
וצרת עליה אות כי-אינם
אבים לשמע אשר אני נתן אליך
פצה ולך
-עם עמקי שפה וכבדי לשון.

ויאכילני את-המגלה הזאת
ותבא בי רוח
ותעמדני על-רגלי
ואשמע את מדבר אלי
אל-גוים המורדים
חזקי-לב
כי נביא היה בתוכם
ותשאני רוח
ואלף מר בחמת רוחי ויד- עלי חזקה
אל-הבקעה ושמ אדבר אותך
שם כבוד- למד כבוד
וידבר אתי
בא הסגר בתוך ביתך
בית מרי הקמה
נתנו עליך עבותים ואסרוך בהם
ונאלמת ולא-תהיה להם קח-
לך לבנה ונתתה אותה לפניה
וחקות עליה עיר את-

יְרוּשָׁלַם
וְצִרְתָּ עָלֶיָּהּ אוֹת
וְחִקוֹתָ עָלֶיָּהּ עִיר אֶת-
יְאוּשָׁלַם
וְנִבֵּאתָ עָלֶיָּהּ וְנִשְׂאָתָּ
יוֹם יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְפָנָיו הוּא יָמוּת
וּמִיָּם בְּמִשׁוֹרָה תִּשְׁתָּה
וְעַגְתָּ שְׁעָרִים תִּאֲכַלְנָה
וְנִתְתָּה עָלֶיָּהּ מְצוֹר קִיר בְּרִזָּל
צָפָה נִתְתִּיד
וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמְּנִי
עַד-עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
וְאָמַר אֲהֵהּ.

שנתיים לפני הרעש

"או שהעוגה לכולם, או שלא תהיה עוגה"
סעדיה מרציאנו (1950-2007), פנתר שחור ולוחם צדק

השיר הזה נכתב שְנַתִּים לפני הרעש
כְּשֶׁעוֹד אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים בְּבֵתִים, רק לְעֵתִים
נְדִירוֹת יוֹצְאִים לְהַפְגָּנוֹת, בְּדֶרֶךְ כָּלֵל לֹא
חוֹסְמִים כְּבִישִׁים, לֹא נִלְקָחִים לְמַאֲסָר, לֹא
מְשַׁבְּשִׁים אֶת הַחַיִּים לְאֵף אֶחָד. לָנוּ
כָּבֵר לֹא יִצְעַק טְדִי קוֹלֵק: "פּוֹשְׁטָקִים
רְדוּ מֵהַדְּשָׂא", עָלִינוּ לֹא תֵאֵמַר גּוֹלְדָה:
"הֵם לֹא נִחְמָדִים", אֵלֵינוּ כָּבֵר אֵף
אֶחָד לֹא יְדַבֵּר. בְּעוֹד אֲרַבֵּעַ שָׁנִים
בְּעֶרְךָ, כְּשֶׁכָּבֵר נִהְיָה שְׁנַתִּים אַחֲרֵי הַרְעֵשׁ,
לֹא נִזְכֵּר לְמָה הִמְשַׁכְּנוּ לְשַׁבֵּת בְּבֵתִים,
לְמָה לֹא אֲמַרְנוּ מִשְׁהוּ נוֹרָא, לְמָה
לֹא צִעֲקָנוּ, לֹא נִסִּינוּ לְמַחוֹת בְּטָרָם,
בְּטָרָם הַרְעֵשׁ. דּוֹקָא קַל לְאַהֲבַ עֲכָשׁוּ,
שְׁנַתִּים לְפָנַי, קַל לְחַיֵּד לְחַיִּים, קַל
אֶפְלוּ לְהַבְטִיחַ שְׁאוּלֵי בְּכָל זֹאת נִפְגַּשׁ
אַחֲרֵי שֶׁהַכֵּל יִגְמַר, שְׁנַתִּים אוּ יוֹתֵר
אַחֲרֵי הַרְעֵשׁ.

בהתעטף עלי נפשי את ה'
 אני רוצה לכתוב שירים רבים
 נוכח הבית ונוכח עמל הרחובות
 ונוכח הרעב הזה שלא תדל
 מאז ההשתחויה בבית-הכנסת ביום-
 הכיפורים. הגוף עדיין רוצה להשתוחח
 עד סופו ולהישיר את מבטו
 לקרקע לעפר הדום רגלי מלך
 מלכים. הנפש עדיין רוצה להתרוקן
 מהגוף הרעב עד סופה ולבכות.
 והנפש בוכה בבכי הרחובות הריקים
 העמוסים באנשים השכוחים באין דורש
 הישנים באין דורש על מדרכות
 קצות עולמו של אלוהים ולועסים
 בודדים את לחמם שלקטו בפחים
 ונוגסים את הפרי שאספו בין
 שאריות הדוכנים. בהתעטף עלי נפשי
 את ה' אני רוצה. לכתוב
 שירים רבים בְּכִיּוֹת הגוף האיומים
 אשר אינם מפסיקים עומסים כאבים
 ורעבים ומורעבים ומרעיבים ומריבים ומעכבים
 ואינם שומעים את קול צעדי
 אלוהים באים. בהתעטף עלי נפשי
 את ה' אני רוצה לכתוב.
 ונוכח הבית קמים שירים רבים
 ומבקשים את שתיקת הרחובות את
 שתיקת אלוהים שתיקת ימים רבים
 עד אין דורש בבכי המילים
 על הפתחים ועל התיבות הנעולים.

תמיד נגדך

על פי השיר "דאימאן מעאכ" (דאימא מעאכ) לפריד אלאטרש

תמיד נגדך תמיד

אבוא ביתך תמיד

אדבר בך תמיד

אסתר בך תמיד

תמיד נגדך תמיד

אסתר בך תמיד

אברח תרשיש – תרדפני

במעו הדג – תענני

תשליכני מצולה ותעלני

בלבב ימים תסובבני

ואשבר – תמיד

ואתעורר – תמיד

לבי נגדך תמיד

בהתעטף עלי נפשי

בצל קיקיון אהסה

כי בן-לילה צמח ראשי

ובן-לילה מעולמו אצא

ושלח ידך

ורוחי ממך

לבי נגדך תמיד

עינים תאיר ותכבה

בירושלים ובנינה

ליל – אור יום אוסף וגובה

ושמש ליום אורו מלך

ואשבר – תמיד

ואתעורר – תמיד

לבי נגדך תמיד

אבוא ביתך תמיד

אדבר בך תמיד

אסתר בך תמיד

תמיד נגדך תמיד

אסתר כך תמיד

ים הים

"וְיָם מֵיִם וְהָרָהּ" (מיכה ז', י"ב)

ים הים

והר ההר

ואדמה האדמה

ואדם האדם

וימי עולם זוחלים כמניינם

מבראשית ועד עולם

דרך ים

והר ואדמה ואדם

וקצב הדם

ותפילות שאין יודע תשובתן

ולחשים שאין שומע קולם

כתובים

*

עֲדִין לֹא כָּל הַנְּשֻׁמָּה מְחַלֶּלֶת יְהוָה
עֲדִין יֵשׁ בָּהּ חֵלֶק אֶחָד סֶרֶבְנִי
עוֹמֵד בְּמַרְיֹו וּמְצַמִּיחַ בְּתוֹךְ לִבּוֹ תִּהְיֶה
לוֹמֵד לוֹמֵר בְּקוֹלוֹ שְׁלוֹ בּוֹדֵד אֲנִי
וְאֵין לִי לְשֵׁאת בְּשִׁפְתַי שֵׁם הַיְהוָה
עַד שֶׁהִיא אֵינָה רוֹצֶה לְשֵׁאת עִוּוֹנִי.

"וידוע מה שכתב רבינו הגדול הרמב"ם שהשמחה בעבודת השם יתברך ובאהבתו בעשיית מצותיו עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחת מצוה זאת ראוי ליפרע ממנו... ועל זה סמכו גדולי הדורות של עדות המזרח לחבר שירים ופזמונים בלחן של שירי ערבים לשורר ולזמר להשם יתברך במסיבות של חתן ובר מצוה ובמילה, ובשבתות וימים טובים, בשירים המיוסדים על פי לחן של שירים ערביים. ויש להמליץ על זה: על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו"
 ר' עובדיה יוסף

שְׁבִיתת קול המואֶזֶן בְּשִׁכּוֹנְתֵי הַחֲדָשָׁה
 הוֹתִירָה אֶת אוֹזְנִי
 בְּצִיפֵייה בלתי משתלמת
 עַד שֶׁהַחֲלֵתִי הוֹלֵךְ יוֹם לְבֵית-הַכִּנְסָה
 עֶרְבִית, שַׁחֲרִית וּמְנַחָה. למה לנו
 רק שלוש תפילות בַּיּוֹם, שֵׁאלֵתִי אֶת הָרֵב,
 למה אֲנַחֲנו לֹא קוֹרְאִים בְּעוֹז מִמַּגְדָּלִים.
 הוּא סִיפֵר לִי עַל אֲבֵרָהּ בֶּן הָרַמְבַּ"ם
 שֶׁבֵּית-הַכִּנְסָה שְׁלוֹ הָיוּ מִתְפַּלְלִים עַל שְׁטִיחִים
 בְּכַרְיֵעָה מוֹסְלֵמִית, וְאֲנִי סִיפַרְתִּי לוֹ
 עַל אֲנֹר שְׁאוֹל, שֶׁקָּרָא לַעֲצָמוֹ אֶבֶן אֶל-סַמְּוֶאֶל,
 בֶּן מְשׁוֹרֵר הַגִּיאֵהָלָה הָעֵרֶב־יְהוּדִי, וְהִסְפִּיד בְּמַסְגַּד
 בְּבִגְדָאֵד אֶת רֹאשׁ-מַמְשַׁלֵּת עִירָאֵק בְּקִצִּיָּה מִפּוֹאֵרֵת.
 עֵרֵב שֶׁבֵּת אֶחָד כִּשְׁשֵׁלִיחַ הַצִּיבּוֹר יֵרֵד לִפְנֵי הַתִּיבָה
 וְקָרָא אֶת הַקְּדִישׁ בְּאֶחָד מִסּוּלְמוֹת הַמְּקָאֵם
 הַצִּלְחָתִי סוֹף סוֹף לְשִׁמוֹעַ שׁוֹב אֶת הַמּוֹאֶזֶן
 קוֹרָא לְמֵאֲמִינִים לְעִבּוֹדַת הָאֱלֹהִים.
 אִם לֹא זִימְרוּ הַלוֹוִיִּים בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם
 בְּמִוֹאֲלִים עֵרֵבִים בְּעוֹדָם מִנְצַחִים וּמִרְנָנִים
 בְּנִגְיֹנוֹת, בְּמִזְמוֹרִים, בְּשִׁירִים עַל הַגִּתִּית,
 עַל עֲלָמוֹת שִׁיר, עַל יוֹנֵת אֵלֶם רְחֻקִים,
 וּוְדָאֵי זִימְרוּ בְּהֵם הַמִּתְפַּלְלִים בְּבֵית-הַכִּנְסָה
 שֶׁל רִבִּי יְהוּדָה הַלּוֹי כִּשְׁהַתְּכוֹנְנוּ
 לְשִׁיר אֶת פִּיּוּטִיו, וּוְדָאֵי נִטְלוּ אֶת הַפְּסוּק
 עַל-עֶרְבִים בְּתוֹכָהּ תְּלִינוּ כְּנֹרֹתֵינוּ
 וּפִירְקוּ כָּל הַבְּרָה לְהַרְבֵּה צִלִּילִים בְּכוּוֹנָה גְּדוּלָה.

באחרונות נוצותיך

שמרני אלי כאישון בת-עין :
הצל-נא בכנפיך הרחמניות על מבטי
שלא אצטרך לראות דבר :
החדר-נא נוצותיך החנוניות אל עומק אוזניי
שלא יהיה עלי לשמוע קול :
חוס-נא על פי שלא אומר מילה
ולא אתחייב בדבר
ולא אשא שמך הקדוש לשווא :
עצור-נא לבי שלא ארגיש :
ואת מחשבותיי שלא אדע מרע עד טוב :
ואת רגלי שלא אלך מקרוב ועד רחוק :
ובאחרונות נוצותיך אלי
העמד-נא אוהל מעל ערוותי
ברוב טובך
שלא יהיה בי מין מזכר ועד נקבה :
שלא אוכל להעמיד לפניך צאצאים
אשר יפרו את שלוות עולמך :
שלא אוליד עצמי מחדש בגוף אחר
בלי זיכרון
לבוש רחם-אם
או מתנאה במצוות המילה :

אלוה מנהסערה

כשתמו דברי והופיע לפני אלוה מנהסערה
ידעתי שעתה מוטל עלי לנחם אַל על חטאיו
והתאמנתי לומר: "אני איוב קלותי, קלותי,
מה אשיבך, ידי שמתתי למו-פי, דיברתי
ולא אוסיף". כל כאבי גופי לחשו לי
שאצטרך לאזור כגבר חלצי ולהודיעך
במילים קטנות וקשות, כמו ליטופי אם
לתינוקה: "לא חטאתי, לא חטאתי, לא ידעתי,
רק הסיתך שטן בי לבלעני חינם,
ואיך יכולת לעמוד מול כל בני האלוהים?".
אבל כינורי פצע בקול בוכים את עוגבי,
וכוכבי-נשף עצרו מילים בטרקליני שמיים
ובהו בעצב עפעפי-השחר, ורעי כולם
שבתו מענות אותי, ואני דיברתי
מתוך דלתי ביטני: "ידעתי כי-כל תוכל,
כי לא-יבצר ממך מזימה, ואני לא אבין נפלאות ממני,
לא אדע, לא אדע, לא אדע".

חָרַשׁ בְּיָדִי לַקַּחְתִּי לְהִתְגַּרְדּוּ בּוּ מוֹל בְּלָדָד
צוּפֵר וְאַלִּיפֹז, וְהֵם יֵשְׁבוּ עִמִּי לְאַרְץ
בְּתוֹךְ-הָאֶפְרַיִם, זוֹרְקִים עֵפֶר עַל-רֵאשֵׁיהֶם
הַשְּׂמִימָה, וְקוֹרְעִים אִישׁ מֵעֵלוֹ, וְאִין דוֹבֵר אֵלַי דְּבַר
כִּי-גָדַל הַכָּאֵב מְאֹד. בְּקַרְקַעִית לְבִי בִיקְשֵׁתִי
שִׁיפְתַח אֱלֹהֵי פִי וַיִּקְלַל יוֹמוֹ וַיֹּאמֶר
כִּשְׁהוּא מִכָּה עַל מַכְסָּה לְבוֹ: "יֵאבֵד יוֹם אוֹלָד בּוּ,
וְתַהֲיֵ-לִי אֲמִי קְבָרִי וְרַחֲמָה הַרְתָּ עוֹלָם.
לְמָה לֹא מֵרַחֵם אֲמוֹתַי, מִבֶּטֶן יִצְאֵתִי וְאֶגּוּעַ?
מִדּוֹעַ קִידְמוֹנִי בְרַכִּיִּים, וְמָה-שְׂדֵיִים כִּי אֵינְקָ?".

לשמע מילותי אשר כבדו מחול בגדו אחי
כמו-נחל והיו עלי למקטרגים
עד אמאס ונחמתי על-עפר ואפר.
ופניתי אל-שדי כי יענני, אל עושה גדולות דברתי
להסבירו כי לא יכול היה לעשות אחרת:
"לא כוח אבנים כוחי, לא זרוע כאַל לי,
לא קול כמותו ארעים, לבש בשרי רימה וגוש עפר

ולא יעדה גאון והוד. לא נולדתי אז ביוסדך-ארץ
ולא ציויתי בוקר מעולם, לא באתי עד-נבכי-ים
ובחקר תהום לא התהלכתי, אך נגלו לי שערי-מוות
ושערי צלמוות ראיתי. לא ידעתי עת לדת יעלי-סלע
ולא נתתי לסוס גבורה, ואתה שמת לוייתן נחש בריח ביאורים
ותכננת מסלולי לוייתן נחש עקלתון, ואת התנין אשר בים,
אשר מפיו לפידים יהלכו, והוא ירתיח כסיר מצולה,
נתת מלך-על-כל-בני-שחף, ראשית דרכי-אל,
ולבו יצוק כמו-אבן. ואתה עושה כל זאת,
איך יכולת להציל הצאן והעבדים מאש האלוהים
אשר נפלה משמיים ותאכלם? איך יכולת לפייס את השטן
בן האלוהים אשר נגע בבשרי מכף רגל ועד קודקוד?
איך יכולת לעצור את הרוח הגדולה שבאה
ונגעה בארבע פינות בית והפילה על ילדי גג וקירות?".

עיני דלפה אל-אלוה, וידי כבדה על-אנחתי,
ולא עצרתי עוד במילין ומילאתי פי תוכחות,
כי איש-שפתיים אנוכי ואקרא: "ארץ על-בלי-מה יסדת
ואת-כל-חי-בה ביד-רשע נתת, פצעו חינם הרבת
ואל-לבי חציק כיוונת, ותיהפך לאכזר לי בעוצם ידך,
קיויתי טוב ויבוא רע. העלה נידך תרדוף? ואת-קש יבש תערוץ?".

אני איוב הן קלותי, קלותי, לא משל הייתי, לא נמשל,
ראיתי שטן שטן ומתהלך בארץ כנגדי וישבתי בתוך אפר חי,
עייף מן העור המת, מבדידות הלב, מצעקות שפתיי,
ולא שמעו אוזניי תשובת אלוה מנהסערה
אך בפניו חזיתי, ממלאים שמיים שלמים ריקים,
כמלא התנינים את היאורים, כמלא הסבל את הימים,
וקראתי אל רעי מתוך דמדומי מחלתי,
והייתי בעיניי כמורד-אור, מנסה לגבור על קולו
בתוך מהומות האטמוספירה: "חנוני חנוני אתם רעי,
כי יד-אלוה נגעה בי, הודיעו לארץ כי לא תכסה דמי,
לאדמה כי לא תבלע זעקתי. לא עוד יכאיב אלוה ויחבש,
לא עוד ימחץ וידיו תרפינה. אלוהי קלל את-אחריתי
מראשיתי. אשרי אנוש לא-יוכיחו אל".

ירושלים סוגרת את לבה

ירושלים סוגרת את לבה מעצמה
מתעטפת במגדלי שמירה גבוהים
מקימה חומה
בינה ובין עיניי האנשים.

לילה לילה
אחרי שקיעת החמה
היא יוצאת בשלמה כבדה
ומוודאת כי כל שעריה סגורים
כי כל יושביה אסורים
ומניחה על העצים מנעולים.

ואישה אחת
עולה מן המדבר בצעקות
מִדְּפַקַת על אבני החומה
קוראת בוכה את שעל לבה:
"לכה דודי נצא העיר
נלינה בכפרים נשכימה לכרמים"
וירושלים ישנה ולבה לא מתעורר.

והאישה האחת
מגישה מפתחות ברזל כבדים
אל כפות המנעולים
וצעקותיה מעירות את השומרים
הסובבים בעיר הלבושים מדים
המכים בשרה פוצעים עורה
קורעים שלמתה
לילה לילה.

לילה לילה לפני שקיעת הלבנה
יוצא האלוהים את הר המריבה
מדלג על החומה ובורח עמה
אל מורדות המדבר
אל שפלת הים
הרחק מן העיר הסגורה
והשומרים.

אלוהים ישמור

עכשיו הלב הוא נר
אֵלֶּה יוֹסֵתוֹר אהובה מפני הרוח
עכשיו הגוף הוא אדמה
אללה יוֹסֵתוֹר אהובה מן הבצורת.
עכשיו אני קורא לך בשמות
את יונתי בחגווי סלע
איילתי בצוקי הרים
סוסתי באורות שלמה
נאקתי באורחות מדבר.

אללה יוֹסֵתוֹר אהובה מפני הדימויים
כי לפעמים אני הכאב שלך בריאות
שמבקש לנשום החוצה
ואת לעיתים הכאב שלי באצבעות
שמבקש לכתוב החוצה.
עכשיו הלב הוא נר
אֵלֶּה יוֹסֵתוֹר אהובה מפני הרוח
עכשיו הגוף הוא אדמה
אללה יוֹסֵתוֹר אהובה מן הבצורת.

אללה יוֹסֵתוֹר אהובה מפני הדימויים
עכשיו חובה מן הלבבות
לשתוק.

ט' באב ה'תשס"ב, ירושלים

הרוּאָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֶרֶבָנָה
יִקְרַע קֶרַע בְּבִגְדוֹ
וְאִזּוּ יִתְפַּר הַקֶּרַע
שֶׁלֹא יִהְיוּ בְּגָדָיו עֲשׂוּיִם קֶרְעִים קֶרְעִים.

וַיִּמְהַר וַיֵּצֵא וַיַּחֲפֹשׂ אַחַר חַיִּים בְּעִיר
בְּכָל סִמְטָה
וּבְכָל לְשׁוֹן
שֶׁלֹא נִהְיָה בּוֹכִים שְׂוֹא
מֵרַבִּים קִינּוֹת עַל אֶסּוֹן בַּת-צִיּוֹן
וַיְרוּשָׁלַיִם כְּבָר בְּנוּיָהּ בְּנֵן-עוֹלָם
וְכָל-שְׁעָרֶיהָ שׁוֹב אֵינָם שׁוֹמְמִין.

אֲנִי יִצְאָתִי וּמִצְאָתִי חֲתוּל עוֹבֵר בְּתַחֲנַת בִּקְרַת שֶׁל הַמִּשְׁטָרָה
וּמִתְלַבֵּט מוֹל הַכֶּתֶל בֵּין עֲזָרַת נָשִׁים וּגְבָרִים
וְרֵאִיתִי אֲנָשִׁים רַבִּים חַיִּים חַיִּים כֹּל אֶחָד בְּשִׁפּוֹת רַבּוֹת
נָשִׁים וְאֲנָשִׁים חַיִּים בְּשִׁפְת אַבְיָהֶם וּשְׁפַת אִמָּם בְּשִׁפְת הַמְּקוֹם
וּשְׁפַת הַדָּרֶךְ בְּשִׁפְת הַחַיּוּכִים שֶׁלָּהֶם וּשְׁפַת הַיְּאוּשִׁים הַגְּדוֹלִים.
וְקֶרַעְתִּי קֶרַע גְּדוֹל
עַל מַחְשְׁבוֹת הַרְעֵשׂ וְהַשִּׁבְרָה שֶׁל לִבִּי
הַרוֹדְפוֹת אוֹתִי בַּמְּקוֹמוֹתַי בְּלָם.

וְלֹא אַחִיתִי הַקֶּרַע
שֶׁיִּהְיוּ מִזֵּהִים בְּלָם שֶׁפָּקַד אוֹתִי הָאֶסּוֹן, וַיִּקְרָאוּ:
הַרוּאָה אֶדָם בְּחֶרֶבָנּוּ
יִקְרַע קֶרַע בְּבִגְדוֹ
וַיִּמְנַע מִכְּתִיבַת שִׁירִים
שֶׁלֹא תִהְיֶה נִפְשׁוֹ עֲשׂוּיָהּ קֶרְעִים קֶרְעִים.

וְאִם עוֹד הִיְתָה שׁוֹרָה רוּחַ הַנְּבוּאָה בְּעִיר הַזֹּאת
הִיִּיתִי עוֹלָה עַל אֶחָד הַהָרִים
וּמִתְנַבֵּא שֶׁסוֹפִי לְהִקָּים מַחְתָּרַת נֶגֶד הַצַּעַר
סוֹפִי לְשַׁלַּח גְּדוּדִים שֶׁל מַחְשָׁבֵי קֶצֶם שֶׁל הַקְּצִין
סוֹפִי לַחְיּוֹת בְּעִיר הַזֹּאת.

מדע הכאב

א.

ערב תשעה באב בבית-חולים
וְהִבְשֵׁר עֲמוֹק בְּעוֹרוֹ מְכוֹת-אֵשׁ
עֲמוֹק מִן-הָעוֹר.
הלב לומד שהגוף הוא פגיעות
אבל מכיר גם יתרון בגוף
כי מי שמרגיש כאב גדול
מרגיש גם אושר גדול.
ורפואת הלב היא עבודת הלב.

ב.

בית-החולים הוא בקעה מלאה עצמות
וכשהעור נפתח מְכוֹת אֵשׁ
גם הבודהא לוחש צרחות.
וכך הרבה ימים לא יורדים ממיטתי
ואני קורא דברי חוכמה של אחרים
לומד כי הים עמוק כמעט כמו המדבר
אך בשוליו אין את אותו פחד
שמח כי צדק אֶפִיקוֹרוֹס כשאמר
שכאב גדול נמשך רק זמן קצר
ומצטער כי צדק גם כשאמר
שכאב קטן נמשך לרוב
זמן רב.

ועירי היא חלום הרחק מן החלון
והגוף משנן בקשותיו של בעל כוויות
שיבוא עלינו יְחִזֵּק-אֵל ויביא רוח חיים בַּעֲצֻמוֹת
ויתן עליהן גידים הרבה ויעלה עליהן בשר
ויקרום עליהן עור חדש אדום או לבן
הרבה עור לכסות
וייתן בגוף פנימה לב חדש
מסוגל לְכַאֲבִים.

ג.

שחוק מכסה על בכי
והעור הוא מדבר נחש שָׂרָף עֲקֵרֵב וְצִימָאוֹן.

ואחר בא כאב ההתקלפויות
ואז פשוט יותר
מתוך צוהר שנקרע בַּבשר
לפשוט מעל הגוף את נשל העור כולו
ולעמוד חשוף מול העולם
מוכן לְאורו.
אבל האור זיכרון שריפה
והגוף מבקש שכחה.

.ד.

לילות לומדים לקונן :
אדם חי מה יתאונן?
ובקרים שואלים רפואות :
ואם יתן לַמחלה לחי
ובפיו ובנפשו עפר יתן
האם ישמע כי יש תקווה?
ואם ישב בדד וידום
האם ידע כי חלקו בְּאלוהים?
האם ילמד שם לְהשתנות הגוף
עם השנים
לנגיעות הזמן בעור
לסימני חייו המתארכים?

.ה.

חוזר אדם למעונו מבית חוליו
ואורות רחוקים בַּלילה מזכירים לו
בדידות אור שלו.
והימים לאים על מיטתו, הופכים געגועים,
וברחוב שמש עזה
ובבית פנימה האוויר נחנק
והידיים מתגלות בקוצר-ידן
כשאדם אינו יכול ללבוש בעזרתן חולצה
או להסירה.

.ו.

אדם חי מה יתאונן
טוב להודות ולנחם
טוב לשתות מים

טוב לאכול לחם
טובה פגיעת הקור באצבעות
טובה פגיעת הנפש בבשר.

ט' באב התשס"ג, ירושלים

בערב תשעה באב בירושלים, בין כותלי ביתה,
אם נעשה אהבה אולי תעור העיר מחורבנה.

בבוקר מסוממי שינה נשאף
את ריחות הצום המטפסים ממטבחי השכנים
ונקום לאט לאט.
מלובשים ומבושמים נצא לחפש לי דירה
ברחובות הסמוכים, המיוזעים,
ונחקור על ניקיון כיורים,
ונשנן את סדרי גביית התשלומים.
וכשנמצא דירה נוודא שאינה בנויה בניין-עולם, שניתן לשנותה,
ונקפיד על רגילותה, שתהא צפופת מרצפות סדוקות
ושיהיה בה חלון צופה אל יתר חלונות השכונה.

ואם כששוב תעלינה קינות מקירות העיר,
אולי בעוד שנה, תהא אהבתנו עדיין מרובת חיים,
נשכים לקום בבוקר ונחפש דירה אחת
ובה מיטה אחת
להרבות בה אהבה בעיר רַבְתִּי עִם.

ט' באב ה'תשס"ט, תחת הכר

בליל תשעה באב שמתי אבן תחת הכר
והנחתי עליו ראשי
ולא הייתי שואל שלום לאיש בחלומי.
ונדעתי כי הלילה משיח בן יוסף נולד
והלילה הוא נרצח
ולא הייתי שואל שלום לאיש בחלומי.
ושכחתי להוציא האבן מתחת לכר
שלשה לילות רצופים
והייתי מניח עליה ראשי
ושוב בשנתי משיחים נולדים ונרצחים
שלשה לילות תחת ראשי
ולא הייתי משיב שלום לאיש בחלומי.
כשנשכבתי לישן בלילה הרביעי חשתי כאב בקדקדי
מרב חלומות ונולדים ונרצחים ושלומות חסרים
והרמתי את הכר
ומצאתי את האבן שהנחתי תחת הכר
והוצאתיה ולא הנחתי עליה ראשי
ועדן לא הייתי משיב שלום לאיש בחלומי.
ואת האבן הנחתי במגרתי
להשיב לי ימים של תשעה באב כרצוני
שלא יהיו כמותם טובים לישראל
באחרית הימים.
ובינתיים משיחים נולדים ונרצחים
נרצחים ונולדים
ואני איני משיב שלום לאיש בחלומי.

ט' באב ה'תש"ע, ברצלונה

ביום של תשעה באב בברצלונה
אנחנו מגרשים מגרשים. ממאכל,
משקה, מאדס, מבהמה, מעצבות,
משמחה, מעצמנו, מאחרים, מן הלב
ומן הבשר. ונשארו לנו המגלות
והמלים, והדרכים, והמרחקים.
לחוס לחוס, מונצ'וס לחוס.

איכה ישבה בגדאד

בגדאד, משוש תבל, היפה שבקריות העולם, מאטה את קצב זרימת המים בשלישי בנהרות גן-העדן. נערות ונערים עוברים על הגשרים המצפים להפצה ומתעטפים בצעיפי אובך אבק מדבר מפחד האש המונגולית וטילי השיוט החכמים המתוכננים אנגלית (ומתכסים בשמות עתיקים בני עולמות אחרים, כטומהוק). בבבל החדשה חרבו המגדלים שראשם בשמים, הרקיע זרוע מטוסים חמקנים המבלבלים את מכשירי המכ"ם, ובשווקים אזלו זה מכבר התרופות לילדים. על נהרות ארם-נהרים מתקבצים הבוכים, ונשיאים זרים מגשימים נבואות זעם עתיקות, לא להם, ומנפצים עוללים אל-הסלעים. שוב מהפכת אללה יורדת משמי המטוסים, תזכורת לעצב סדום ועמורה, ואבק-שריפה מוחק שקיעות ומעצים שקיעות. שיפור מכוח שליטתו על בני-האדם הוא מבקש להיות ריבון גם לפוכבים ולמזלות. אור-כשדים כבר ראתה את כל הקרבות וכל המלחמות הקרבות, ונביאי נחמה עירקיים חדשים הולכים יחפים ברחובות בקעת ארץ שנגער הבוערים ויודעים לשון: "בנצח אין ניצחונות". הניצחונות ניתנו לכל מי שחולף, לכל מי שזמנו בהיסטוריה קצר כגורל כל הממלכות היהירות. על עפר הארץ יושבת בתולת בת-בבל, ומתחילה לזמר בערבית של קראן, לצלילי עוד וקאנון המנוסים בניגונים של שמחות החיים באצבעות נגנים סומים: "איכה ישבה בגדאד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים".

ירושלים, בנפול הפצות האמריקאיות
על בגדאד, י"ז באדר ב' ה'תשס"ג,
הלילה שבין ה-20.3.2003 ל-21.3.2003.

שיר בחמישה מובנים

1. אני קונה לי רחמי נגר בפסוקי דיו
ומבקש את סליחת השקיעה על ערפי המלהט.
אני מחבר בין צלילים שיש להם מובן רק בעברית
ומבקש לקסם את דרכך אלי, אל הדף הזה.
2. כאב לבי הוא חלק מלבי
כמו ששמחת לבי היא חלק מלבי
כמו שדמעתי החסרות הן חלק מבכיי:
בעברית גם נחל אכזב הוא נחל.
3. פילוסוף יוני אפל גלח : בערות נמצאים
כל בני האדם יחד באותו העולם,
ובלכתם לישן פונה כל איש
לעולמו שלו. ואני בחלומי הייתי אהד
והתעוררתי לבד.
4. חכם סיני למד : רב
מה שיש להשליך ממה שיש
להוסיף. כי השוכח מוסיף,
ואלו הזוכר גורע. ואני לא למדתי ממנו דבר.
5. קהלת אמר : אין זכרון.
ומאז למדתיו משפטו מלנה
את חיי.

קהלת-הזקן

וככלות קהלת
לכתוב את מגילתו
באה לו באחרית ימי מלכותו
השבת של הנפש
והביאה לגוף את שתיקת המילים
וגוננה על העצב הארוך של פניו
מפני הפחד הנורא של ביטנו
ולא עשה עוד ספרים
ולא אסף עוד משלים
ולא נקרא שמו עוד קהלת חכם
ולא לימד העם
והוקל מכאובו משתיקת האלוהים בשמיים
ומאלימות המילים עלי אדמות.

שיר לשנה חדשה

"כי הרעב לעני כל שנה זכר יד מעל אישון /
גם השבע לעשיר איננו מניח לו לישון", רבי יהודה הלוי

השנה באה הגירת הלב מן המילים אל המקור
וארונות המטבח. התמעטות הגבינה והסתר הפנים
של העופות והירקות עשו את קבות הילדים קלות יותר,
כמעט מרחפות, ונחלש כחן בקובלנות וצעקות. בגוף אשתי
שפחו מחילות המעים כשנחסכה מהן העבודה הקשה, ומוכרי
הפלאפל ברכו אותי ברחוב לשלום מבלי לערב בדידותנו
אינטרסים כלכליים. כשהודיע לי המנהל על פטורי
הזכיר: "שירה נכתבת כשרעבים", וחיד בשביעות רצון.
ואני חשבת לעצמי: שירה היא הגירה פנימית של מילים,
היא הליכה ארצה של הלב הרחק מעצמו. והתחלתי מוכר שירים
לחברים ולמרבנים במחירים, תולש דפים מיומני
כדי לחלקם בין כל מי שניח פרוטה בכף-נדי
הפשוטה ברחובה של עיר.
ילדי הכריזו על צום כנגד הממשלות ומשרדי האוצר
מול דלת חדר השנה של הוריהם, אשתי החליטה
לנתק את הטלפון, המים והחשמל לפני שתעשה כן העירייה,
ואני הלכתי אחריה לדור בגינה צבורית.
אחרי שמכרתי את כל שירי בלי שיבואו במקומם חדשים
התחלתי משלים אט אט עם מצבי, ורק חשבת
אולי אכתב הרהור אחרון, שיר לשנה חדשה שאפרסם
תמורת תשלום בעיתון, ובו כמה מילים על חסרון המילים
ועל השפע של הלחם הנותר כל לילה במאפיות, בצק רך
לרפך את קשי המים ולדחות את מהפכות הלב המדפקות
עד לימים האחרים.

על סביבותיו שב הרוח

על פי השיר "עלא בלד אלמחבוב" (على بلد المحبوب) לאום כולתיום (מילים : אחמד ראמי)

על-סביבתיו שֵׁב הָרוּחַ

סוֹבֵב סִבֵּב הוֹלֵךְ הָרוּחַ

וְטוֹב לְרֵאוֹת אֶת-הַשָּׁמֶשׁ

וּמְתוֹק הָאוֹר תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ

כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם

וְלִכְלֹל זְמַן תַּחַת הַשָּׁמַיִם

דוֹר הַלֵּךְ וְאֶתָּה עַל-הָאָרֶץ

דוֹר בָּא וְעוֹלָם עֹמְדַת הָאָרֶץ

הַכֹּל הִיָּה מִן-הָעֶפְרָר

וְהַכֹּל שָׁב אֶל-הָעֶפְרָר

כָּל-הַנִּחְלִים הַלְכִים אֶל-הַיָּם

וְאֵינָנוּ מֵלֵא מְקוֹם הַיָּם

וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דְּבָר

טוֹב מֵרֵאשִׁיתוֹ סוֹף דְּבָר

קינת מלך על עתיד עירו

אָנָה נְבוּכַדְנֶצַּר
מִלְכָּא לְכָל-עַמְמֵי
אֲמִיָּא וְלִשְׁנֵי
דִּי-דִרְיוֹן בְּכָל-אַרְעָא
שְׁלוֹו הֵייתִי בְּבֵיתִי
וְרַעֲנָן בְּהִיכְלִי.
עַד אֲשֶׁר בָּא אֵלַי חִלּוּם בְּשַׁנְתִּי
וְהִרְהוּרִין עַל-מִשְׁכְּבִי
וְחִזְיוֹנוֹת רֵאשִׁי יִבְהַלְנִי.
וּבִקְצֵה תְּרֵי-עֶשֶׂר יָרַחִין
שֶׁהִשְׁתַּקְּפוּ בְּמַרְאֵה חוּצָה אֶת עִיר מַלְכוּתִי
נְהַר גֶּן-הָעֵדֶן פֶּרֶת
הֵייתִי מִתְהַלֵּךְ עַל גֶּגֶץ
הֵיכַל מַלְכוּתָא דִּי בָבֶל
הַקְּרִיָּה הָאֲדִירָה
וּפִי מִמְלַמֵּל רַבְרַבִּין :
"הֲלֵא דָא-הִיא בְּבַל רַבְתָּא
דִּי-אַנְהָ בְּנִיתָהּ לְבֵית מַלְכוּ
בְּתַקְף חֲסִנֵּי וְלִיקַר הַדְרִי".
עוֹד הַמִּילָה בְּפִי
וְקוֹל מִן-שְׁמַיָּא נִפְל
וְהוֹדִיעֵנִי עַל גּוֹרְלִי :
"מַלְכוּתְךָ נִלְקַחַת מִמֶּךָ
וּמֵאַנּוּשׁ אֶתָּה מְגוֹרֶשׁ
אַל בֵּין חַיּוֹת הַבַּר.
עֵשֶׂב כְּשׁוֹרִים תֹּאכַל
וּבָטַל הַשְּׁמַיִים תִּטְבּוֹל גּוֹפְךָ
עַד אֲשֶׁר שַׁעֲרְךָ יִהְיֶה רַב כְּנוּצוֹת הַנְּשָׂרִין
וְצַפּוֹרְנִיךָ חֲדוֹת כְּטַפְרֵי הַצְּפָרִיין".
מֵהַסַּס הֵייתִי לְעִזּוֹב אֶת עִירִי
וְלַחְצוֹת אֶת שַׁעַר הָאֵל
אֲךָ לְבַבִּי מֵהָרָה לְהִשְׁתַּנּוֹת
וְלֵב חֲדָשׁ שֶׁל חַיָּה נִיתָן בִּי
וְגוֹפִי לְבֶשׂ צֶלֶם שׁוֹר
וְלוֹ עֵינַיִים בּוֹעֵרוֹת.
כִּךָ יֵצְאֵתִי אֶת בֵּיתִי וְאֶת הֵיכְלִי

כחוה וכאדם בשעתם
מגורש מזיו עירי תפארת גאון כשדים
צבי ממלכות
ומשולח להזיל דמעות
על עשבי השדה
יחד עם הטל.
שבעה עדנין חייתי בין העצים לְבָקֶר
בין שני הנהרות
ולא ראיתי פני אנוש
ולא דיברתי מילה אחת בשפת בני-אנוש
בלשון כשדים
וכמעט שכחתי את עירי
ואת שלטוני על ארצות רבות ועצומות
ולא נשאתי ראשי השמימה
ולא הגבהתי ראשי מן הארץ.
ובקצה יוֹמִיָא בעבור עלי שבעה עדנין
ראיתי כסאות עומדים למשפט בקצה השדה
ועתיק יומין יושב עליהם
לבושו כשלג חיוור ושער ראשו כצמר נקי
כרסו שביבין די-נור גלגליו נור דליק
ונהר די-נור יוצא את פיו לפניו
אלף אלפין משמשין אותו
וְרָבוּ רִבְבָן קמין כנגדו
וספרין די-דִינָא נפתחין.
ואז התקבצו ענני שמיא פְּבַר אֶנְשׁ
לפני עתיק היומין
וּגְשָׁמִי הוֹבֵד
וּנְקֻטָּלָה החיה שבי
והפכה ליקדת אשא
ולעתיק היומין ניתן השלטון ויקר המלכות
וכל עַמְמִיָא אֶמְיָא וְלִשְׁנִיָא עבדו אותו
ודעתי שבה אלי
וברכתי את העליון
ושבחתי והִדְרתי את חי עֶלְמָא
ששלטונו שלטון עֶלְם ומלכותו עם דָר וְדָר.
וחברתי את הקינה הזאת
קינת מלך על עתיד עירו
עבור בני בְּלִשְׁאֲצָר מְלָכָא
והשארתי לו מילים ללמדו

וציויתין על עבדי ודניאל בתוכם שישננום לפניו :

”אָנָה נְבוּכַדְנֶצַּר

הייתי מֶלֶכָא לְכָל-עַמְמֵינָא

הייתי הפרי אשר כופף את הענף

וכך המון גויים התכופפו לפני.

הרגזתי הארץ והרעשתי ממלכות

והרחבתי שלטוני גם על חיית הארץ ועוף השמיים

עד שכל ממלכתי התכופפה לפני

עד שהיתה היא קרובה להישבר.

ומלך שְׁמֵינָא שם מדורי עם חיית השדה

ואחר השיב לי מלכותי

והרימה והרבה זיוה והדרה

והוסיף על גדולתה.

ועם שהבטיחני על עתידי עד מותי

גם למדני על חורבן עירי

ועל קריסת מגדלי וניתוץ מקדשי

ושריפת היכלי ונפילת שערי

וגילה אוזני מלך המלכים

עמו אין לבוא במשאים-ומתנים

ומולו אין לצאת למלחמות של כיבושין

כי בני ימלוך אחרון בשושלת אבותיי

ויכנע לפני דְרִינֹש המדי ופּוֹרֶש הפרסי.

וידעתי כי לב אֵל רחוק מאוד מלב אנוש

כמו תהומות שמיים

ואין הוא מבין לכאבי על חורבן עירי

ובכיתי דמעות רבות על חורבן עירי

על סוף כל מעשׂיי-יְדִי

על כי יזכרו אותי ואת עירי

שהיתה קריה אדירה לֵאל ולֵאֲדָם

כפי שיציירונו במילים סופרים שיימנו אויבנו

בלי לבוא בשערי בבל הרחבים

ובלי לעלות בְּמַדְרָגוֹת מקדשיה הגבוהים.

אָנָה נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶכָא

נולדתי בביתי ואמות בביתי

אך לא אדע עוד שלווה בביתי

כמו חמורבי אבי ונמרוד אבי אבי

לא אראה עוד ברכה בחזיונות ראשי

לא אהיה עוד חי עלמין”.

מדרש, תפילה

עצות למתפללים

תפילה היא קיר-נטוי : לפעמים היא מחתרת-נגד-הצער, לעיתים היא הצער-עצמו. אם חובת תפילה עליך
בבואך בקהל אנשים תן לקול הקהל לגבור על קולך
וחמוק מעינה-של-רשות. פן תהא היא רואה בכאבך
פן תחזה אתה בשמחתה. אם את לבדך ואין תפילות רגילות לשפתייך
ולפניך מונח הלילה, פרוזדור-ארוך, ריק-מאור, כמו-טוב
אל תסכימי לחמוק בשקט אל תוכו : התחזי לתינוקת וזעקי צעקה-גדולה
אשר כמוה לא נהיתה וכמוה לא תיווסף, עד שתחרש אוזנה-של-רשות.
פן תחזי באביונה, פן תהא היא רואה אושרך.
פנה אל הרשות בלשון-זכר, עד שהיא תשנה את מינה
עד שהיא תפנה אליך בלשון-נקבה. אם נפשך היא מדבר
חתמי שפתייך היבשות עד שהרשות תסכין לדבר
נענעי גופך עד שגם גופה יתנוודד, ואז עצרי,
עמדי שותקת. היא תמשיך להתנדנד.
בחורף התפלל לגשם : עוד שנה אחת שחונה ויסתמו כל מעיינות-התפילה.
אולי זאת התפילה : לשאוב מים מן העין. עצה אחרונה :
הרואה תפילה בחלומה תעיר בליבה געגועים-עזים
ותתפלל בתחנונים-רבים. עד שתעשה תפילתה קבע
עד שיעשו חלומותיה ארעיים.

יום-הכיפורים ה'תשס"ו, איסטמבול

אין חוצים גשרים ביום-הכיפורים
אלא מניחים את המים
שיחצו בין הזמנים.
ואני בְּבוּקֵר יום-הכיפורים הלכתי
מרחובות אַקְסֵרַאי אל רובע גֶּלְטָה
מהלך שישים רגעים
ומול מפרץ קרן הזהב עמדתי
מול מים רבים
ונזכרתי את שנאמר כי אין חוצים גשרים ביום-הכיפורים
מעטים מתירים והרבים אוסרים.

נזכרתי איך בלילה הקודם הנחתי את לבי
וכל איברי הפנימיים
שיהיו לי קהל עבריינים להתפלל עמם
ועליתי על הגשר להתפלל עמם.
ושיננתי כל הדרך אל בית-הכנסת הגדול בגֶּלְטָה
כמו סובבו המילים מעל ראשי
גי אלפי פעמים:
אלו המילים חליפתי ותמורתך וכפרתי
ילכו לפני לשחיטה ולצדקה ולמאכל
ואני אלך לפניך לחיים טובים ולשלום.

כשירדה חמה מרום קומתה
ונגעה בראשי האילנות של איסטמבול
היו כל המתפללים שרויים
אין לה אורה די לה נְעִילָה
עומדים ושרים וההיכל פתוח לפניהם.
ושערים רבים היו עומדים להיפתח לפנינו
בתוך חומות הלב, שערי אורה ושערי חשכה,
שערי זיכרון ושערי שכחה, שערי שתיקה ושערי תפילה,
שערי תשובה ושערי שאלה. והיינו כולנו עוברי גשרים ביום-הכיפורים
והמקום והקהל מתירים להתפלל את העבריינים.

שיר ויתור של מהגרים עייפים

רבי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אומר
עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל
שיקבעו בארץ ישראל
דאמר רב יהודה אמר שמואל
כל ארצות עִיסָה לארץ ישראל
וארץ ישראל עיסה לבבל
רב יהודה היה אומר
כל העולה מבבל לארץ ישראל
עובר בעשה.

(בבלי מגילה דף כ"ט ע"א, שבת מ"א ע"א, קדושין ס"ט ע"ב)

אני מקבל על עצמי לומר שלארץ-ישראל עולים
מכל ארצות עולים
לא מהגרים לא בורחים לא נפלטים לא מרומים
לא באים כתיירים
לא יורדים
עולים
והר ציון מרום הרים
וירושלים נהרות תורה ואורה
לכל עמים.

אני מקבל על עצמי לומר שמארץ-ישראל יורדים
לכל ארצות יורדים
לא מהגרים לא בורחים לא נפלטים לא מרומים
לא נוסעים כתיירים
לא עולים
יורדים
והר ציון מרום הרים
וירושלים נהרות תורה ואורה
לכל עמים.

אני משביע את שפתי לומר בכל שפות
כי אל העברית עולין ויורדין בו זמנין
מכל שפות עולין או יורדין
ועברית עולין בה ויורדין אליה בו זמנין
לא מהגרין לא בורחיין לא נפליין לא מרומיין
לא נוסעיין כתייריין
עולין ויורדיין.

אני משביע את שפתי לומר בכל שפות
עברית יורדת אל ארץ-ישראל

ועולה ממנה
ואין מדקדקין בכליה
כלי-גולה או כלי-שיבה.

שפתי משביעה את שפתי לומר יום אחד פעם בשנה
לא נכון מה שכותבים בעיתונים
ובספרי ההיסטוריה השמנים
לא באנו על כנפי נשרים
לא עפנו על מרבדי קסמים
אין עליה המונית ולא היתה
אין קולטים ולא היתה קליטה
עד שלא יקבעו בתי הכנסיות ובתי המדרשות של בבל
בגופה של ארץ ישראל אנחנו נשמה חסרה
אנחנו גולה.

שפתי משביעה את שפתי לומר יום אחד פעם בשנה
את כל המילים האחרות בכל השפות האחרות
שלא למדתי לדבר
ולהגר פנימה הרחק מארץ-ישראל
לא לרדת להגר
ולברוח ולהיות פליט ותייר ומרומה
ובסוף אותו היום לא לעלות להגר
להגר חוצה לארץ-ישראל
ולברוח ולהיות פליט ותייר ומרומה.

והר ציון מרום הרים
וירושלים נהרות תורה ואורה
לכל עמים.

גלות

"ורשות ניתנה לאותן נשמות שנתגרשו ממקומן בעקבות הקדוש ברוך הוא והשכינה לקנן בחיבור הזה, שנאמר: "כציפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו" (משלי כ"ז, ח'), ואין ציפור אלא שכינה המגורשת ממקומה, זהו שכתוב: "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך" (דברים כ"ב, ז')

(ספר תיקוני הזוהר, הקדמה, דף א עמוד ב, תרגום: חביבה פדיה)

ורשות ניתנה לאותן נשמות
אשר נתגרשו מביתן
בעקבות אהובי לבן
לקונן על גלותן
ולקרוא:

"כציפור נודדת מן קינה
כן איש נודד ממקומו
וכציפור הנעזבת במקומה
כן איש נעזב על-ידי מקומו.
ואין מקום אלא בית
המתרוקן מעתידו
ואין גלות אלא הליכה
של אדם נעזב ממקומו.
ואתה שלח תשלח את האם
אל שמי גלותה
ואת הבנים תיקח לך
ותשים להם ברית מקום
בקן מקומך
כי אין בנים אלא שורות שיר
ושורות חיים
נעזבות".

ואם האם רובצת על האפרוחים
לא תקח האם על הבנים
למען ייטב לך והארכת ימים.
כי אין גלות אלא הליכה
הרחק מקן או שירה
הרחק מאם נעזבה.

יונת רחוקים גולה בתוך עצמה סוערה
כושלת ולא יכולה להתנער

שואלת בקולו של הלוי דודה
בשעת נדודה: "למה כאוייב תהיה לה?"
ופיה אוצר מילה ועוד מילה
למה כאוייב והיא לא נואשה
למה והיא לא המירה נפשה
רק אמרה "לא אזכרה עוד שמו"
רק חיפשה את שמה האם נמצא עמו
ושמו בתוך לבה כאש בוערה
והיא כבדה בשמו והיא צערה
מבקשת: "יבוא אלוהינו ואל יִחַרֶשׁ!"
ותהי כמחברת רש אל רש.

כציפור נודדת מן קינה
כן איש נודד ממקומו
ואין ציפור אלא שכינה
המגורשת ממקומה
ורשות ניתנה לאותן נשמות
אשר נתגרשו ממקומן
לקנן בתוך חיבור זה
ומילותיו
בתוך בית שיר
עד תשוב השכינה.
ואין בית אלא מקום
וקירותיו עומדים עמו
ואין גולה אלא השתכנות הלב
מחוץ לעצמו
ושתיקתו ימים רבים.

ריבון איש תם

ריבון איש תם
יושב אוהלים יושב בדין
אל תשב בדין היום
ריבון אם תיכנס בדין
לא נצא זכאים
עד אחרון
אב בית דין אם
בית דין כולנו דיינים
כולנו נידונים עד אחרון
עד נשוב ליום הראשון
איש תם ריבון
יושב אוהלים יושב נידון
המביאנו לידי ניסיון
בין צלם אמת לצלם דמיון
אל תשב בדין היום.

בארבעה פרקים

ביאורים למסכת ראש-השנה ולפיוט ונתנה תוקף

פרק א'

בארבעה פרקים אלוהים נידון: בפסח הוא מצטרף אל המלכים בשר-ודם, וכאחד מעולי הרגליים עושה את הדרך עד ירושלים-של-מטה, מסתנוור מיפי תשעת הקבין, אוכל את הקורבן שקודם רק נתן לו ריחו, ורואה עצמו כאחד הסועדים בני-עמו. בראש-השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני-מרון, והוא מעמיד עצמו במקומם, ויוצא פעם זכאי ופעם חייב, לומד שכולנו חייבים לחסדו וזכאים לדינו. ביום-הכיפורים מגיע זמנו לשמוט את הדין, והוא חייב לראות עצמו כאילו אינו אחד, כי אין היחיד נאמן על עצמו, הוא חייב לראות עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי בזמן אחד, עד שאוזניו יתרגלו לשמוע יבבות-שמחה ותרועות-יגון. בחג עולמו חוזר למים, ואין מבט משמים, ואין רקיע נפתח, ואין קשת בענן נמתחת ומשלחת, ותהום מוצף חושך מבקש מן הרוח שתשוב לרחף מעל פני המים, עד ששוב הוא מבדיל בין מים למים, עד ששוב נראית היבשה.

פרק ב'

בתשעה באב ובשאר צומות ותעניות הוא פוסל עצמו: משחק בקוביא, מלווה ברבית, מפריח יונים, סוחר שביעית ועבדים, עד שאין הוא יכול לתת עדות על עצמו ועל אחרים. ואז אחר סופר ומונה וכותב וחותרם עברותיו בספר הנשכחות, אומר לפניו החי יתן על לבו, ואין בו חיים, אין לו מקום בספרי הזיכרונות לחטאי אנוש, והוא מניח לעבר ולעתידות. ועתה לפניו כל השופרות כשרין לשנים החדשות, וחיבתו ליעל פשוט ולקרני שוורים. וכשהוא מנסה את ראותיו בתקיעת השופר והחצוצרות, הוא יורד לתוך בור, ומעומק בור בתוך בור יורדים תקיעות-ייאושו ושברי-תקוותו ומגיעים עד לב-האדמה ונושקים ללֶבָה החמה ולמי תהום-רבה. וכשהוא מרביץ צאנו אחורי בית-הכנסת עוטה על פניו מסכה של עֵמֶל ומנסה לכוון לבו למצוות שמיעת שופר, אך לבו מתכוון תמיד לדבר מה אחר, מביט מעלה ועדיין השמיים נראים לו ריקים. וכשהוא נכנס אל היכל התפילה הוא יושב מאחור בין חרש, שוטה וקטן, ומשעבד לבו לעבדיו עד שהוא מצטמצם לאֶין ונופל ככלי השבור. ואז הוא עובר לפני התיבה וקורא את ההלל, מבקש לבדוק אם בכוחו להיות שליח-ציבור ולהוציא את הרבים ידי חובתן, והוא נשמר מלפסוק הלכה ברורה.

פרק ג'

בני-אדם כותבים לפניו תפילות ופיוטים בספרים, והוא קורא לפניהם, מתפלל ומפייט ושר באמונה: כי לא המתים ימותון, ולא ההולכים יהלכון, אלא החיים ישאו כאבי המיתה ונדודי הלב ופקפוקי העין ויסורי האצבעות, ומי שהיה כחרס נשבר ישוב כאבק פורח, ומי שהיה כחציר יבש יתגלגל לחלום מתעופף, ומי שחייו ציץ נובל יחזור כרוח נושב, ומי שחייו ענן כְּלָה יתהפך בצל עובר, ומי שאין קצבה לשנותיו, ואין קץ לאורך ימיו, ואין לפרש עלום שמו, אין מקום לשובו ואין ערך לתשובתו.

פרק ד'

ובני-האדם אם אינם מכירין צלמו מפיוטו, משלחין אחר עמו להעיד, אפילו בשבת, כי כבר נשמע שאין היחיד נאמן אפילו על עצמו. בראשונה היו מקבלין עדות מציאותו בשמי קודשו מכל אדם, ומשקלקלו המלחמות והזוועות והמיתות המשונות ונשתהו העדים מלבוא, התקינו שלא יהו מקבלין עדות אלא מן המכירים. ואין עדות אלא בזוגות, כי הוא נמצא רק בזיווג גבר ואישה. כיצד בודקין את העדים? זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון, ואומרים לאחד ואחר לשניה: אמור, או אמרי, כיצד ראית? לפני החמה או לאחר החמה? כמה היה גבוה? ולְאֵין היה נוטה? ורוחבו? שמיים שלמים? שואלים בקול גדול של מחאה עד שכל העם, דרי מעלה עם דרי מטה, עונין: מקודש מקודש, ומצטרפין בסוד-שיח שרפי קודש. וגזר-דינו נכתב בראש-השנה ונחתם על-ידי עבדיו ושפחותיו בצום-כיפור, ואחרים אומרים כי יום-יום הוא נידון, ושעה שעה. ורוע הגזירה, גזירתו, לא מבטל את המצוות, ולא משתיק תשובה, צדקה ותפילות.

פרק ה'

והעיקר חסר מן הספר, ספרו.

הכפרים הריקים הללו

הכפרים השקטים הללו, שעשרות שנים היו עיוורים למבטנו העיוור, נותרו סמויים מן העין העברית, אשר למדה לשחק בחילופי שמות ושקדה על ריכוף כובד העיין והחי"ת המזרחיות. והם בשתיקתם שמרו על קירות בתים שנותרו לעמוד בודדים כמצבות אחרי שגווע הד הפיצוצים, הגנו על אבנים שהתפזרו בין העשב שגדל פרא, ושיננו בלבם הנטוש מזה דור את שמותיהם המחוקים.

כמו בדרך העולה ממערב לירושלים: בתי ליפתא עוד נשפכים במורד ההררי, ואין רועה שיכנסם, והם חצי הרוסים, חצי עזובים, קוראים תגר על רוחות השינויים העשויות פלדה ועל השמות החדשים. ליפתא מאוכלסת רק ברוחות רפאים, בבעלי תשובה ושינה מבני ברסלב הבאים לטבול במעיין ועוצמים עיניים לשאלות הנערות החולפות, בזוגות שאהבתם זקוקה נואשות לגג ולקירות, ובמזרקי סמים מושלכים.

ובחצות היום, בין הבתים הללו המלאים פסולת חדשה מדי של אורחים מתחלפים, לא קרואים, חלום ערות פולש לראשי ואני נזכר בנבואתו של ס. יזהר, שנכתבה עוד בימי המלחמה ההיא, הארוכה, הקשה, הרת-הגורל: לא לנצח יוכלו הבתים הריקים הללו להתמיד בשתיקתם, יום יבוא והם ירימו את קולם בהד צעקות ישנות, והקירות יזכירו את עברם ליושביהם החדשים, וידברו בשפת יושביהם הנושנים שהותירו אחריהם מיטה חמת שמיכה, קפה לפני רתיחה, וספר תפילה המחכה עדיין להיות נקרא מאותה הברכה.

בית-המקדש השלישי, האחרון, ירד משמיים באחד הימים כולו מעשה ידי אלוהים. וגם הכפר, הכפרים הרבים, ירדו משמיים האלוהים, עם יושביהם שכבר זקנו מאוד, וכך יקיץ הקץ לנדודיהם הארוכים עלי-אדמות, בין מחנות-פליטים פלסטיניים זועמי זיכרונות. וברגע ישובו הקולות הישנים: קריאות ההשכמה לתפילה וקריאות האימהות, קולות השינה באהבה ובחתונות, וקולם של מספרי הסיפורים הזקנים אדירי השפמים, ובת-צחוקם הגדולה כשיתארו במשך אלף לילות וימים את התרוקנות הכפרים והתמלאותם מחדש.

ובינתיים הורים רבים, כאללה האחד בזמנו, לוקחים את ילדיהם, כאת מוסא נביא ישראל לפני מותו, ומראים להם את הארץ המובטחת הזרועה כפרים ריקים, מהרי נבו הגבוהים, הרבים, העומדים סביב.

חוט מושך מן הלשון

חוט מושך מן הלשון תחתיו בפנים הפה
מכביד את הדיבור מצאת ולמהר לשון צחות
והמילים לאט נגנבות פנימה אל תוך הבטן
פונות אל ריבון העולמים אשר נתן
עולם והיעלם בדיבור אחד
מתחננות.

איני בקי בשבעים לשונות אשר נתת
בין בני-אדם להפרידם ולחברם,
חיתוך לשון מְצַרִים בין מְיַצְרִים
צר לי, לשון אשדוד שודדת ממני
את סודה, ולשון אשקלון לשון מידה
ומשקל נכון בין שיני הופכת קלשון.
ירושלים לשון שלמה הופכת ירושה כבדה
להשיל מעלי אל ים, וחכמת לשון בגדאד
לשון בגד על בגד הופכת בפי לשון בגידה.
צפת בכל צופיה מצטופפת אל תוך אוזניי,
חפות לשון חיפה יושבת על חופים
אוסרת מעלי כל חופש והופכת חרפה,
ויפו לשון יופי מתרחקת בימים
ושוב אינה עומדת פה עמדי.

שבעים לשון נתת בין בני-אדם
לחברם ולהפרידם, ואני מחובר ומופרד
בין לשוני לחפי, דְבֵק ונתלש.
עולם והיעלם עומדים לפניי וחוט משוך
ביניהם, מן הלשון מעלה בפנים הפה
ואין מחסה. חוט ארוך משוך
ושותי ידי אחוזות בו וסופרות הלשונות
באצבעות, דְבֵקוֹת ונתלשות, דְבֵקוֹת ונתלשות.

מנשים וכשפים ושפחות

"בכה ר' שמעון ואמר :
מה שפחה של בית אבא - נזדמן לה מלאך שלוש פעמים,
ואני - לא פעם אחת.
יבוא הנס מכל מקום"
(תלמוד בבלי, מסכת מעילה, דף י"ז, עמוד ב')

אל תבכה רבי שמעון
ראתה שפחה על הים מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל
ואתה בר-יוחאי מה לך כי תבכה
מה שלא בכו ישעיה ויחזקאל.
יבוא הנס מכל מקום.

רבי צדוק היה גדול הדור כשנשבה לרומי
ונטלתו מִטְרוֹנִיתָא אחת ושגרה לו שפחה אחת יפה.
כיוון שראה אותה נתן עיניו בכותל
שלא יראנה ולא יבוא עליה
והיה יושב ושונה כל הלילה.
יבוא הנס מכל מקום.

בתו של רבן גמליאל הִתְנַאֲתָה במעשה בראשית
והשיבה לאחד ממלכי הגויים :
ולא יפה היה לו לאדם הראשון
שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו?
יבוא הנס מכל מקום.

רבי אליעזר מתה שפחתו ונכנסו תלמידיו לנחמו.
כיון שראה אותם עלה לעלייה - ועלו אחריו
נכנס לטרקלין - נכנסו אחריו.
אמר להם לא כך שניתי לכם :
עבדים ושפחות אין עומדים עליהם בשורה
ואין אומרים עליהם ברכת אבלים
ולא תנחומי אבלים? אלא מה אומרים עליהם
כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו :
המקום ימלא לך חסרונך.
יבוא הנס מכל מקום.

רבן גמליאל בא אליו אחד מתלמידיו

ואמר לו : רבי, בעלתי ולא מצאתי דם.
אמרה לו אשתו : רבי, עדיין בתולה אני.
אמר להן רבן גמליאל : הביאו לי שתי שפחות,
אחת בתולה ואחת בעולה. הביאו לו
והושיבן על פי חבית של יין.
בעולה ריחה נודף, בתולה אין ריחה נודף.
הושיב אשת תלמידו ולא היה ריחה נודף.
אמר לתלמידו : לך זכה במקחך.
יבוא הנס מכל מקום.

שפחתו של רבי יהודה הנשיא
סיפרה באחד שבא להיזקק עמה.
אמרה לו : אם אין גבירתי טובלת
איני טובלת. אמר לה : ולא כבהמה את?
אמרה לו : ולא שמעת בַּבּא על הבהמה
שהוא נסקל, שנאמר כל שוכב עם בהמה
מות יומת?
יבוא הנס מכל מקום.

רבן גמליאל היה אומר :
איני כשאר בני אדם, אֶסְטָנִיס אני.
וכשמת טָבִי עבדו קיבל עליו תנחומין.
אמרו לו תלמידיו : לימדתנו רבינו
שאין מקבלין תנחומין על העבדים.
אמר להם : אין טבי עבדי
כשאר כל העבדים, כשר היה.
יבוא הנס מכל מקום.

חס הוא אבי כנען הוא אבי של שפחות, ונאמר :
וכל ולד במעי שפחה כנענית, כולד במעי בהמה דָּמִי.
אבל אפילו שפחה כנענית שבארץ ישראל
מובטח לה שהיא בת העולם הבא.
יבוא הנס מכל מקום.

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא
היה אומר : מרבה בשר מרבה רימה,
מרבה נכסים מרבה דאגה, מרבה נשים
מרבה כשפים, מרבה שפחות מרבה זימה,
מרבה עבדים מרבה גזל.

יבוא הנס מכל מקום.

איזהו בושת? הכל לפי המבייש והמתבייש.
הכל לפי מי שאינם מתביישים: רואין אותה
כאילו היא שפחה נמכרת בשוק, ושואלין
מפני מה לא עשית עם אישה זאת
כדרך שיעשו בני אדם.
יבוא הנס מכל מקום.

אין משיאין את האישה על פי עד אחד.
רבי עקיבא אומר: לא על-פי אישה,
ולא על-פי עבד, ולא על-פי שפחה,
ולא על-פי קטן, ולא על-פי גוי,
ולא על-פי שוטה, ולא על-פי חרש,
ולא על-פי אילם, ולא על-פי טומטום,
ולא על-פי קרובים.
יבוא הנס מכל מקום.

רבי שמעון הצדיק היה אומר:
מנשים וכשפים ושפחות יצילך רק
הבכי. אל תבכה רבי שמעון
ראתה שפחה על היס מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל
ואתה בר-יוחאי מה לך כי תבכה
מה שלא בכו ישעיה ויחזקאל
שרצה האל לפניו מה שלא רצה לפניו.
יבוא הנס מכל מקום.

"אין משכירין בתים בירושלים מפני שאינן שלהן"
(תלמוד בבלי, מסכת מגילה, דף כ"ו, עמ' א')

אין משכירין דירות בירושלים
ואין שוברין חומות בתוך הלב
ואין מקצרין בשל ספק את הידיים
גם אם גלותן הנה כאורך הכאב

ואין שמחין על טעויות מן השמיים
ואין אדם רשאי למחוק פני אוהב
ומי שלא מחכה את כל הבינתיים
אינו יודע דבר על חוכמתו של הרעב

ואין שולחין גלויות כתובות במים
אלא אם כן הדואר הוא הלב
ואין רואין אחד מתוך השניים
אלא אם כן העין היא הכאב

פיוט

אז כוננת עולם

"אתה כוננת עולם ברב חסד", יוסי בן יוסי היתום, כהן גדול
"אתה כוננת עולם מראש", סדר עבודה אנונימי ליום הכיפורים

אז כוננת עולם / על בלי-מה / בשרשו תהו והבל / תהום ובהו ואדמה
אדמה בעודה ציה / משפן צל-מות / שעשעת בשחוק ובכנה / ואתה האדון לבדך
בטרם אלף דורים / עלתה תורתך במחשבה / עמה דין וחסד / עינים למשפט ולאהבה
אהבה לכל יצורים / בטרם הם נוצרים / וכבר שמותיקהם קרואים / והם אינם ברואים
גבול מתחת למושבך / גדרת קצות ארקים / גרשת ריחך לשפן / גנוזה בגבהי שחקים
שחקים בם תסתר / בלי תשורך עין / ומשם עיניך ישוטטו / בכל אפס ואין
דרשת סוף לאפלה / חשך גרשת מאור / הצבת נגה כנגדם / קדם כל דור
דור ראשון צפית / מסנור באור פניך / למענו זהר כסית / שמור לדור אחרון

הועדת דק לכס / בחרת תבל להדום / הנפת מאמרך כנס / קראת ויהי יום
יום לאור קראת / להאיר לחוטאים ולבינוניים / וזהר הגנוז שמרת / להאיר מושב צדיקים
ועדת מקהלות מלאכים / לרחף לפני פניך / לשיר גבורת מלכים / ודרכים ממך אליך
אליך יברחו נוצרים / וממך בבואם נפחדים / בתבונה ובמחשבה צוררים / באימה וביראה

נודדים

זעזעת מים ממים / להבדיל בעולמך שמים / מזה תהומות נבקעים / ומזה תקרת רקיעים
רקיעים נשאים בנדיך / ונושאים את כסאך / להודיע פלאך ומעשיך / טל ומטר ברכותיך
חזית בעולמך אמללים / הולכים בלבבות נשברים / הכנת להם מלים / ולחן נוגנים ושירים
שירים לשיר ממררים / בדמעות ומלאכיך סופרים / לנענשים בנדידות מדורים / ולנופלים

בבור אסורים

טובה אדמה להתגלות / הודעת מים תחתונים / ושמת חול בגבוליהם / מנעול וברח לגליהם
גליהם רצים כמתמרדים / זוכרים מרד תהומות / לניתני נחש בריח / תנינים גדולי

עולמות

ידעת מים תחתונים / גזרי ים סוף / ופרסמת במים העליונים / בוא קשת ומבול
מבול השמור עמך / קודם לארץ ולשמים / להזהיר חורשי רע / ולהמשיל באדמה מים
ככלותך דבר דבר / דשאי ארץ הקיצו / עשבים ושיחים הציצו / בגנת עדן כחפה
חפה הכנת בעולמך / לאדם הראשון ולחנה / ולכל זוג עמך / מהעופות ומבהמות השדה
למדת ארץ לשפח / אור נגה שבעתים / ותערך גרות ברקיעים / למשל ביום ובלילה
לילה הלבנה והכוכבים / דולקים ברוח פיד / צופים מחלונות וכבים / רומזים צפון ודרום

מן המים הולדת / צבאות דגים ותנינים / למשתה צדיקים לניתנים / וכלא לנביא בורח
בורח לים פונת / ואל המדברים וההרים / יקרא שמך בלילות / ואתה תענהו לבקרים
נערת מים ברוחך / להעיר עופות שמים / והם קמים כמתלווצצים / מותחים כנפים ורצים
רצים בין רקיעים / חותרים אל בקיעים / בגופם חותם לפשר / וסימן לעוף הטמא
שוחתת עם חמה / ועם לבנה במקומה / ללמד מסלותיהן היטב / עד בוא יום

יום ידיעוים דם / בגבעון ובעמק אילון / והשמש לא אץ / והיגרם לא רץ
עלץ יוצר בבריאתו / שש בורא ביצירתו / ראה כי טובה / חיתו-ארץ למינה
למינה קבע ברוחו / מי תעלה במזבחו / ומי תשוטט בשדותיו / ולא תובא לביתו

פרש האדון ברכתו / ואמר מוכנה סכתו / ולפניו השלחו ערוף / ודשא המנוחות סמוף
סמוף הוא וריק / ומי ידשן בו / השמן הטוב בכוס / ומי ישמן בו
צוה מלאכיו להתפנס / מועצת חכמים כנס / שאלים מי נברא / ונכניסו בדלת עולם
עולם יהיה ביתו / וכן עין נחלתו / נניחו לשמרה ולעבדה / ונחסירהו מעט בחכמה
קראו נברא אדם / בצלם ובדמות וברם / מעפר ומרוח ומאדמה / מטוב ומרע ומברכה
ברכה אם יתפלל / אם יקלקל ויקלל / אם יתקושש וישתולל / אם יתאושש ויפלל
רצה האדון דבריהם / הודיעם פתרון מעשיהם / להיום נברא אדם / לגן נכניסו היום
היום נגרשו לעולם / לא יליו בעדן / יכנס כמושל לאולם / יצא כנדון ונכלם

שמחו ונכו מלאכים / אמרו נצור אדם / מטעם רגבים ומזכרון / להודיעו זכות וחרון
חרון האל לממרים / וחסדו לכל העותרים / בלבבו נשפן שמות / לעתר גם ולרצות
תפר בבשר אלה / הפיח באף נשמה / הניח בגן אדם / הזהירו מכל אשמה
אשמה אם יאכל / מהעץ בתוך הגן / וברקיע קבע תצפיתו / לשמרו מפני נפילתו
שנה ישן האדם / בצל בתוך הגן / עד באו החיות / להקיץ את נרדם
נרדם הקיץ וננער / קם הביט ונזכר / עמד הלך ונדבר / פנה לאלה נסתר
רגש אלה ממקומו / מי קורא בשמו / מי מרעיש עולמו / מי מבקש מענו
מענו כבר קבע / קדם אלף דורים / וכתבו על ספר / והצפינו פתמים וכאורים

קרא לאדם הראשון / ולמד לו לשון / כל בהמה ושפתה / עוף ורמש ומלתם
מלתם לקח אדם / והיה עונה סביבו / על ענין צפרים / ועל דברי השורים
צפה משמיו וראה / אין עונה לאדם / מן הנשרים והדבורים / מן העגורים והחמורים
החמורים ביניהם נוערים / והאדם נותר בבדידותו / ואין עונה לנעירתו / ולציוצו
ולזוזומו ולשאגתו

פקד מלאכיו ללמד / לאדם לשון אדם / שלא יהי בודד / ופונה אל אל
אל בשמיו יושב / ואדם לארץ נופל / דברים רבים חושב / מהם מעטים מקים
ערף מקום בגן / הפיל שנה באדם / חתף בגופו שנים / זכר ונקבה פעמים
פעמים פה ולשון / פעמים לב וגרון / ורחם בגופה השאיר / ותשוקה בלבבו הבעיר

סתם בשר בבשר / והעיר ילדיו מאשר / שדף לאדם חנה / לחנה אדם הציג
הציג ונגעלם המציג / ונותרו שנים עירמים / מכסים גופם במלים / שזכרו ממורים נעלמים
נעמדה חנה במקומה / שגנה את שמה / הודיעה בלשונה לאדם / מה יפה הגן
הגן יפה לעינים / וטוב פרו בשפתים / והודיעה אדם לדעת / הגן בתוך הגן
מלאו שפתיהם בטוב / שכבו בדשא הרטב / זחל בינותם נחש / על גחוונו לחש
לחש נחש בלשונו / כחש מות ומתון / נחש תאות עינים / ידע יפקחו עינים
למדו עירמים הם / תפרו עלים במבושיהם / הסתתרו ברוח היום / ממושל לקלה ויום

יום בעדן תם / לילה גרשו לדרכם / לעבד את האדמה / להרבות עצב הריונה

כילדים מעדן גרשו / זרועות בזרועות אמצו / ראו הלכנה נחסרת / קראו ראשונם קין
וקין להבל אח / דמיו באדמה שטח / חטא ולא נסלח / הבן כאבות גרש
יתר דברי אדם / לדורותיו ולדורות ילדיו / נכתבו על התורה / לך לעבדה ולשמרה
לשמרה לדור אחרון / והיה באחרית הימים / הר בראש ההרים / וכל גויים נוהרים
טוב להזכיר גבורות / אלה נאדר בשירות / בסוף אלה דורות / לשבח לרומם להלל
להלל אל וחקמתו / להזכיר צדקתו וישועתו / להודיע שמו מתהומות / לבשר חסדו ברננות
חביבים יודו בחובם / לבורא ויוצר ונעלם / לאומר ועושה ונסתם / למחולל וממלל ומקיץ
מקיץ את נרדם / מתנומות לעבד ללחמם / לאכל ולשבע ולברך / ומרחם לקבר הולך

זמן יארב לאדם / ולא אסים להלל / ולמלל גבורות אל / תולדות אנוש ותבל
תבל קשורה בחבל / סובב הולך ההבל / ואחרונים וראשונים הולכים / והם אינם נזכרים
וקדמוני אלפי משוררים / ורפי רבבות שירים / והם מעט מזכירים / כפי חובת היצורים
יצורים בנדף נוצרו / הבוחר בשירי זמרה / לרנן ולשיר ולזמר / מעשיו בטרם נאחר
הנה יתם השיר / וזכרתי מעט תארי / וספרתי קצת מעשיו / ושורתי מאלה אחד
אחד הוא בעולמו / ואנחנו בעולמנו רבים / נצח הוא ושמו / ואנחנו זמנינו נקצבים
דעת נתן ותבונה / ואנחנו דעתנו קלה / לא כפה אמונה / ונקח תבל לקלקלה
לקלקלה משלמות עין / לקלקלה משלמותה בתהו / לקלקלה משלמותה באין / אנחנו בני

קין

גאה גאה הים / ונהרות וכל דכים / ואלה בשבעים לשון / ואנחנו בלשון קשורה
קשורה בחוט לפה / אסורה לנמבזה וליפה / בן-יחד כוכבי / מנהסערה בערב ובבקר
בבקר נשאנו עינים / לארץ מתחת ולשמים / ראינו כעשן נמלחו / וכמו הבגד יבלו
יבלו גם יושביה / ומותון כל תושביה / וישועתו לדור דורים / וצדקתו מתהום רבה
אמרנו אולי נשיר / בורא ישמע ויכיר / גבולו לא נשיג / דרכיו נחקר ונכיר
נכיר טובה ליוצר / שאת חיינו קוצר / עד נשמע מבשר / נשיר ולכבודו נזמר :
אז כוננת עולם / על בלי-מה / בשרשו תהו והבל / תהום ובהו ואדמה
אדמה בעודה ציה / משכן צל-מות / שעשעת בשחוק ובבכי / ואתה האדון לבדך

בקשה על הנשמה

"וְאֲנִי גֹיֵשׁ וְרֵמָה / עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה / כְּלִי מְלֵא כְלֵמָה / אֶבֶן דֹּמָה"
רבי שלמה אבן גבירול, "כתר מלכות"

פונה אני אליך אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי כֹל הַנְּשָׁמָה / בִּלְבַב מְלֵא מֵרֵמָה / וּבְעֵינַיִם
בוֹשׁוֹת מִכְּלִימָה / וְאֲנִי יוֹדֵעַ עֲנוֹת מָה וְלָמָּה / וְעוֹד מַעֲטָא אֲנִי רֵימָה / עֶפֶר
אֶל עֶפֶר מִן הָאֲדָמָה / וְאִם לֹא אֶפְנֶה אֵלֶיךָ קוֹדֵם שֶׁתְּהִיָּה נַפְשִׁי תְּמִימָה /
חוֹשֵׁשׁ אֲנִי שֶׁלֹּא אֶפְנֶה אֵלֶיךָ עַד אֲרַד דֹּמָה / עַל כֵּן פּוֹנֵה אֲנִי אֵלֶיךָ עוֹמֵד עַל
בְּלִימָה / לָךְ כֹּל הַחֲכֵמָה / וְלִי אֵין פְּתָרוֹן הַתְּעַלּוּמָה / יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא מוֹכֵנָה
לִי עַדִּיין גְּאוּלָּה שְׁלֵמָה / אֵךְ אִם אֵין אֶתְּהָ גּוֹאֲלָנִי עֲכָשִׁיו נִשְׁמַתִּי לְהִבָּל
דֹּמָה / עַל כֵּן פּוֹנֵה אֲנִי אֵלֶיךָ עֲכָשִׁיו וְאֲנִי עַדִּיין מְלֵא אִשְׁמָה / כִּי מִי יִפְנֶה
אֵלֶיךָ אִם לֹא יִמְלָא אִשְׁמָה וְעַל מָה / חֲטָאֵי בַתּוֹךְ נַפְשִׁי מִנְּהַלִּים מִלְּחָמָה /
וְאִם אֶתְּהָ לֹא נִלְחַם בְּעֵבּוּרֵי אֲנִי חוֹלֵף וְאֵיךְ אֶהְלֵךְ בְּדַמְמָה / וְאִם אֶתְּהָ
נִלְחַם בִּי אֲנִי הוֹפֵךְ שְׁמַמָּה / וְנַפְשִׁי שׁוֹפֶכֶת עַד תּוֹם דְּמָה / עַד תּוֹמָה / וְאִם
לֹא אֶפְנֶה אֵלֶיךָ עֲכָשִׁיו בְּמִילִים אֲמוֹר לִי בְּמָה / וְאִם לֹא עֲכָשִׁיו אֶפְנֶה אֵלֶיךָ
אֲמוֹר לִי לְהַמְתִּין כְּמָה / וְכִבֵּר אֲנִי בְּמִלָּא מוֹל גְּדוֹלְתֵךְ מוֹל דְּדוֹנֵי אֵימָה /
וְזָמַן רַב יַעֲבֹר עַד אֲלֵמֵד לְכוּף בְּרֵךְ וְרֵאשׁ וְקוֹמָה / אֶתְּהָ מוֹשֵׁל בְּעַלְמָא /
יוֹדֵעַ כֹּל תּוֹלְדוֹת קְדָמָה וְיִמָּה / וְאֲנִי אֵף אֲצַל נִשְׁמַתִּי אֲיִנִי יוֹדֵעַ כֹּל זְמַמָּה /
שֶׁהִיא מְלֵאָה עוֹרְמָה / וְעַמּוּסָה לְכַלּוֹךְ וְזוֹהֵמָה / וְאִם הִרְגַע הַזֶּה חוֹלֵף בָּהּ
וְאֵין אֶתְּהָ נוֹתֵן לָהּ בְּמָה / הִיא נְאֻלָּמָה / הִיא לְעוֹלָמִים אוֹלֵי לֹא שְׁבָה עֲדִיךָ
וְהִיא נְעַלְמָה / וְחֲשִׁכָה מִמְּלֵאָה אֶת חֵיָּה תַּחַת הַחֲמָה / וְאֵין אֲנִי מוֹצֵא עוֹד
מִקּוֹמָה / וְאֵין לָהּ עוֹד נַחְמָה / עַל כֵּן פּוֹנֵה אֲנִי אֵלֶיךָ לְהַקִּימָה / לְהַזְכִּיר לָהּ
אֶת שְׁמָה / לְצַנֵּן זַעֲמָה / אוֹ לְעוֹרְרָה מִיֵּאוֹשׁ וְתִרְדָּמָה / וְלְעַנּוֹת אוֹתָהּ לְמָה
וְמָה / שֶׁהִיא כְּתִינוּקָת נִדְּהָמָה / שֶׁרַק יֵצֵאָה אֶת רַחֲם אֵמָה / וְעוֹלְמָךְ עַדִּיין
אֵינּוּ עוֹלְמָה / עוֹמֵדֵת מוֹל מִלְּכוּתְךָ הַעֲצוּמָה / וּמִבְּקֶשֶׁת לְשׁוֹב נְעִימָה / אֶל
אֵמָה אֶל רַחֲמָה / עַדִּיין חֲדָשָׁה הִיא עִם כֹּל פְּעִימָה / רוּאָה שְׁמֵשׁ וְהִיא
אֲדוּמָה / וְאֶתְּהָ חֵי עוֹלָמִים וְהִיא בֵּת יִמָּמָה.

עוד בקשה על הנשמה

"כי בראתני לא לצרף רק נדבה / ולא בהכרח כי אם ברוח ונאקה... כי מה
האדם... וישפח הנמות והוא אחריו... ויחזק בריחי שיערו / והמות בחדרי /
ונרבה שומרים מכל עבר / והאורב יושב לו בחדר... אלהי יהמו עלי רחמיך /
ואל תכלה עלי זעמד / ואל תגמלני כמעבדי / ואמר למלאך המשחית די"
רבי שלמה אבן גבירול, "כתר מלכות"

פונה אדם אל אלהיו / בבקשה שיפנה האלהים אליו / כי אין נשמע בתוך
שאון גליו / והמון מעשיו וגלגליו / קול האלהים מתהלך לרוח היום בגניו
/ וקורא איפה אחר ברואיו // ואתה אלהי / שאני פונה אליך לפנות אלי
// נטעת בי חיים ללא כורח רק נדבה / ואני שוכח יום יום חסד פעולותיך
באהבה / המרחיקות ממני דאבה // ומזכיר אני לך כי יכולת לתת בי לב
מוכן ומזומן / שאהיה זוכר תמיד ומרחיק עצמי מן החטא ומפיתויי הזמן
/ רוחק מצויף זרים ונשען על הפן // אבל נתת בי לב קשה עשוי אבן /
רחוק מן הבר ומצוי אצל התבן // ואם תבקש להחליק לבי בשטף
הדמעות והדמים / יודע אתה כי לשם כך תיאלץ להכאיבי עד סוף הימים
// על כן למענד ולא למעני / עשה מחסום לכאבי והמתק עווני / שאוכל
לשוב אליך ולבקש מחילת זדוני / ומחיקת מדוני / שאין אני יכול לשוב
אליך ללא רגע של מנוחה והרווחה ויציאה מלחץ ועוני // ומה לשמך
הגדול בשמי הקטן / שתהיה לי לשטן // שאני הבל וריק וזמני קצר /
ואתה ראשון ואחרון ואין מי שעליך צר // ומזל עמי שבראת עולם /
והנחת אותי בתוכו כצופה באולם // ומזל עמי שאין עולמך כולו דין /
שאם היה עשוי רק בדינך היה מיד מתפוצץ והיינו נאבדין // שהנחת
בעולמך גם חסד ורחמים / להמתיק את הימים // ולעודד הרשעים שאולי
אנחנו מחטאינו נרפאים / ואתה מושיע החלפאים // אך לא יכולת להניח
בעולמך רק חסדך / שיש מי שבלעדי הדין לא היו מזהים הודך // שדרכם
לזהות מלכות בדין ובכוח ובשרירות / ולא ברוך ובמסירות // ואתה
המלך הבאת אותנו חדריך / עד כי נמשכנו אחרך // לראות היקר
והמלכות / אך עינינו רואות רק העפר ועיוורות מול הזכות // שאתה עין
/ פקוחה מעל כל אן / שאתה עין-של-אין / רואה כל הדברים כשלעצמם
בלי לשאול מניין / או לברר עדיין // ואנחנו רואים רק מניינים וחלוקות
/ ומרבים המחלוקות // שכל הדברים ללא גבול וגדר לפניך נקרים /
ואנחנו רואים רק גבולים וגדרים / רק מילים ושקרים // שאין בעולמך
הבדל בין החי למת / בין שקר לאמת // בין השותק למדבר / בין העומד
לעובר // ואף לא נמצא הפרש הנפש מן הגוף / הרוח מן החומר הנגוף //
נשמה שבי לא ידעה שהיא נשמה / עד שלא מילאה גופה באשמה // לא
ידעה לומר זה חומר וזאת צורה / זה שלם וזאת שבורה // שלפניך הכל
שווה / בלי עתיד או עבר הכל הווה // ואתה מחזיק עולם בבטןך / אין

קרוב ואין רחוק מְנַדְּ // ואני כבר שנים בורח / נֶדַּ מַצֵּל יַדְךָ כְּדִי לִהְיוֹת
בִּאֲפָדְךָ אוֹרַח // כְּלוּא בְּתוֹכְךָ כְּדֹג הַמְּנִסָּה לְמִצּוֹא מוֹצֵא מִן הַמַּיִם / כְּעוֹף
הַמְּבַקֵּשׁ מְנוּס וּמְנוּחָה מִן הַשָּׁמַיִם // כְּמַחְשֵׁבָה שֶׁשָּׂכַחָה אֶת הַחוּשָׁב /
כְּחִשְׁבוֹן הַמְּבַקֵּשׁ לְהִתְנַתֵּק מִן הַמְּחֻשָּׁב // אֲבֵל עֵדִיךָ אֲנִי שָׁב / בְּכֹל פְּעַם
שֶׁאֲנִי נֹכָאב // מְבַקֵּשׁ שׁוֹב בְּדֵךְ תִּקְנָה / וּמְחַסֵּה וְהַגְּנָה / וּמְסַתֵּר מִכֹּל סִכְנָה
/ לְנִשְׁמַתֵּי הַמְּסֻכָּנָה.

"וְאָבָא אֶתְכֶם אֱלֹהִים, שְׁמוֹת יֵט, ד'
 "אֲשֶׁר נִבְהַל לְקַבּוֹ מִלְּקַבּוֹ", ר' שלמה אבן גבירול
 "עֲפָרָה אֲנִי שׁוֹקֵק... וְלִרְאוּתָהּ לֹא נִתְּנָה רַק מִמְּרַחֵק... יִתְּמוּ הַמְּלַחְמוֹת מִסְּבִיבֵי", ר' יצחק
 רואש
 "מְקוֹמָהּ אֵל תִּנְחַח.. וְנִפְּלִים יִהְיוּ לְנִפְּלִים... כִּי יוֹם לְשׁוֹכֵן שְׁחָקִים עַל כָּל עֲנָקִים... מִי
 לְהִשְׁפִּיל וּמִי לְהִקְיִם", ר' דוד בוזגלו
 "תּוֹכּוּ רְצוּף אֶהְבֶּה", שִׁיר-הַשִּׁירִים ג, י
 "מוֹשֵׁךְ בַּחוּט אַהֲבָה / נִפְשֵׁי בְּאֵד דַּאֲבָה / חִידוֹת כַּמְלַכַת שְׁבָא / תְּבוֹא לְנִסּוֹתֵי", יְהוּדָה אֲבִי
 גִּיָּאָת (עַל-פִּי כַּת־יָד אֶחָד בַּעֲלָם, וַיִּתְּכֵן שֶׁהַשׁוֹרֹת מִשַׁל יְהוּדָה הַלּוֹי)
 "הַשִּׁיר אֵינוֹ מַכִּיר אֶלָּא אֶת עוֹלָמוֹ", יַעֲקֹב שִׁי-שְׁבִיט

זְכַרְתִּי דְבַר אֱלֹהֵי וְאָבָא אֶתְכֶם אֱלֹהֵי וְהִיִּיתִי
 יוֹשֵׁב וּמַחֲכָה יָמַי רַבִּים. וּבִכְיִתִּי בְּכִנְיָה אַרְוֶכָה
 אֲשֶׁר מִשְׁכָּה בְּשַׁעֲרוֹתַי וְהַזְפִּירָה לִּי כִּי
 עוֹד יֵשׁ בְּנֵי שְׁרִידִים רַבִּים קַדְמוֹנִיִּים מַחִיִּינוּ בְּיָם
 בֵּין הָאֲצוֹת. כִּאִישׁ אֲשֶׁר נִבְהַל לְקַבּוֹ מִלְּקַבּוֹ
 שִׁבְעֵתִיִּים קַמְתִּי וְלֹא נִקְמַתִּי אִשֶׁם אִישׁ רִיבִי
 וְחִיפְשַׁתִּי כָל דֶּרֶךְ לַעֲזוֹב אֶת אֶרֶץ הַנְּבוֹ. הַתִּפְסָה אֱלֹהֵי
 בְּגַלִּימוֹת הַזְּמַן וּבְבִשָׁר הַגּוֹפִים הַרְבִּים לְנִסּוֹתוֹ
 וְלֹא שַׁעַה לְנִפְּלִיתִי וְלַנְּדוּדֵי לְבָבִי
 וְלַתְּחִינֵי יִתְּמוּ הַמְּלַחְמוֹת מִסְּבִיבֵי.
 עוֹלָם כְּרוֹחַב הַדָּף צַעֲקָתוֹ וְאִין מִרְחָק
 לְרֹאוֹתוֹ וְאִין מִרְחָק לְדַמּוֹתוֹ וּמִי יִנְצַח
 עַל מַלְאֲכַת הַשִּׁיר לְקַרְבַּ רֵאשִׁית לְאַחֲרִיתוֹ. מִצְּוֹת עֲשֵׂה
 מִיּוֹם שֶׁחָרַב הַבַּיִת לְכָל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת בְּגָלוֹת
 וְאִם אֵינָם נוֹלָדִים בְּגָלוֹת מִצְּוֹת עֲשֵׂה עֲלֵיהֶם
 מִדְּאוּרֵיִתָּא וּמִדְּרַבְּנָן לְצִאֲתָא וּלְגָלוֹת מִבֵּיתֶם
 אֶל הַדְּרָכִים וְהַשְּׁבָרִים. וְאֵינָם שׁוֹבְרִים כְּלֵי גוֹלָתֶם
 אֶלָּא כַּדִּי לְחַבְרָם מַחֲדָשׁ וְאֵינָם מְשִׁיבִים יָד גּוֹאֲלָם
 אֶלָּא כַּדִּי לְהַנִּיחוֹ רִיקָם. וּמִקּוֹמָם אֵינָם מְנִיחִים בְּשִׂאלַתֶם
 אִם יוֹם לְשׁוֹכֵן שְׁחָקִים עַל כָּל עֲנָקִים אִיךְ יָדַע
 מִי לְהִשְׁפִּיל וּמִי לְהִקְיִם מִי לְאַשְׁמַדָּאִי
 וּמִי נִפְשׁוּ בְּאַלּוּקִים. וְאִם דְּרַכּוּ לְדַאֲבָה וְאִם תּוֹכּוּ
 רְצוּף אֶהְבֶּה וְאִם חִידוֹתֵי קֶשׁוֹת מְכַל מַחֲשַׁבּוֹת
 מַלְפַת שְׁבָא. וְאִם עֲרַגְתָּ רַגְעִים גּוֹרַעַת גַּעְרוֹת
 בְּדַמְיוֹנֵי אִיךְ אֲדַע אֲנִי מִי יְבוֹא בְּמַעוֹנֵי
 וּמִי לֹא יִסְלַח לְעוֹנֵי. וְהִרִי הַשִּׁיר אֵינוֹ יוֹדַע דְּבַר
 עַל עוֹלָמוֹ הוּא מַחוּפֵּר בְּתוֹךְ עֲצָמוֹ

כעובר במעי אמו כולו פנקס מקופל
סגור בחותמו. והשיר אינו קורא את עצמו
ואין בו להשיב איכה נפילים יהיו לנפלים
איכה אם לראותו לא נתן רק ממרחק
איכה יעלם הדחק ואיכה אם בתוכו
לא ימצא לב חדש איכה יבטל חשש
ועפרו אני שוקל אני שותק אני שואל אני שוקק.
כי זכרתי דבר אלהי נאבא אתכם אלי
והייתי מחבר אותיות ומפרק אומר
תורתו ברה אומר תורתו סתורה
אומר היא אסורה היא אורה היא
נחל-לחן היא ראי-יאר היא רחם-מחר
היא לבב-בבל היא שורות ארוכות
של משוררים רבים אשר נבהל לבנם מלבנם
ולא נדם.

רבותי הורישו לי בפתח בית-המדרש
 על סף רחובות הנקר אל מסתתר
 והיו מורים לי באצבע חזקה אל תותר
 לראותו מסתתר בלב אחר בתוך שפירר חביון
 לגלותו מעבר פגודים ומלות חשבון ורעיון.
 והייתי שב אל רבותי מרחובות הנקר
 להזכירם תורתו הסתומה בחותמו חתומה
 והיא נעלמה להזכירו תורתם שכבדה כהר
 וזקרה זחר והיא אימה.
 ולבי היה יוצא נמקר שב אל רחובות הנקר
 לחפש לי נחלי אמונה להתקומם נגד עריצות התבונה
 לדלות מים עמקים מצוף מתוקים
 דלי אחד בתהום העין
 ודלי שני באינסוף האין
 ונדי קלות משאת כבדו הנעלם
 כבדות מרב עולם.

אל הסתתר לי. והוא עכשו פורש ידיו כָּאֵב
 מאין אל אין כל מרחב השמים
 שוכח שהספים לבוא עמי למקומי
 שוכח כל פרטי תווי פני
 מלבד הפאב.

אל הסתתר לי. ברחובות הנהר, במגרות
 השלחן, בבתי הנטושים, בתאי השחוק
 והבכי, בלשונות הברכות והקללות, בזמנים שאינם
 מן היום ואינם מן הלילה, במקומות שאינם
 מקדשים ואינם מחללים, במחשבה שאינה
 זוכרת ואינה שוכחת.

אל הסתתר לי. ואני רוצה עכשו להודיעו
 כי מכל רהיטי הבית אהבתי את השלחנות
 שלהם מגרות, מכל המלים אהבתי
 את שתיקותיו, מכל האלים
 רק הוא הסתתר לי.

יה רם המשך

על פי השיר "יאמא ארק א-נסים" (ياما أرق النسيم) ללילא מוראד

קָרַע יָם סוּף בְּלִבִּי	/	יְהִי רָם הַמְשֵׁךְ לִי נְסִים
וּבּוֹ אֲשִׁיר לָךְ אָבִי	/	עַל הַר סִינַי רוּחֵי תְּשִׁים
הַנְּשָׁמָה וְהַשִּׁירוֹת	/	הַנְּמִים וְהַבְּאֵרוֹת
לָמָּה תַעֲמַד רְחוּק	/	בְּקִשְׁתִּי רַחֲמֵי דוֹד
לְתַת לִבִּי לָךְ כַּחֵק	/	לָךְ נַפְשִׁי תַעֲמַד
הוּא יוֹשֵׁב הַיְכָלוֹ וְאֲנִי עוֹמֵד בְּחִידִי	/	לָמָּה יֵאמְרוּ דוֹדֵי הַלֵּךְ מֵעַמְדִי
הוּא יוֹשֵׁב הַיְכָלוֹ וְאֲנִי בְּחִידִי	/	לָמָּה יֵאמְרוּ דוֹד הַלֵּךְ מֵעַמְדִי
לוֹ צוֹפוֹת עֵינֵי	/	הַלֵּךְ וְלִקַּח הַמָּן
צוֹפוֹת עֵינֵי	/	הַלֵּךְ וְלִקַּח הַמָּן
בָּךְ צָפוּ עֵינֵי	/	אֲכַל מִמֶּנִּי מֵן
שׁוּבוּ בְּנֵי	/	עַל הַר סִינַי

תלויים באוויר

המטוס של אמירה הס עדין תלוי באויר מזה כמה דורות,
בין בנדאד לירושלים, כפר לא ממריא, עדין לא נוחת.
המזודה של מחמוד דרויש, שאין לארו בה מולדת,
אף גם אין יותר ממנה לגולה ולפליט, עוברת שוב ושוב
דרך מכשירי השקוף של הבדוק הבטחוני בשדות התעופה.
ורחובות איזמיר וסלונקי וירושלים של מיכל הלד
ממשיכים לדבר ספניולית גם כשאיש לא מבין, מתגעגעים
לאיזמיר בירושלים ולירושלים באיזמיר.

העתיקות של טהא מחמד עלי עוד עומדות לארץ חנותו
בפתח השוק בנצרת, נעשות עתיקות יותר ומתלוצצות
עם הסוחרים על הקונים ועם הקונים על הסוחרים.
בין דפיו של יהודה עמיחי קהלת ממשיך למחק שורות מספרו,
ואחרי שיסיים למחק משלו ימחק גם פסוקים מספרים אחרים.
וחירה של ענת זכריה גורסת את כל ספרי השירה
וכותבת על הנגר הממחזר שירים חדשים המבעבעים
בחמיצות הר זבל המעטר פסגתו בפארק ירק.

וכאן בבית ממול אני רואה כיצד פיטנים
מכונים את קולם וכותבים מחדש פיוטים
ושירים: "נשמט כל חי".

*

לרבי דוד בוזגלו (1903-1975),
גדול פייטני יהדות מרוקו במאה ה-20

מִכִּינּוֹן שְׁהִיָּה עוֹר
לֹא שָׁם לֵב לְלוֹעֲגִים לְתִרְבוּשׁוֹ
וְהִמְשִׁיךְ חוֹבֵשׁ אוֹתוֹ בְּאֶרֶץ קִדְשׁוֹ
בְּקָר בְּקָר עַל רֵאשׁוֹ.

וְהִאֲנָשִׁים מִבֵּיטִים
לֹא רוֹאִים אֶת עוֹרוֹנוֹ
יֵס קָרָה בְּאֶרֶץ הַקִּדְשׁ
לֹא רָאָה אֶת עוֹרוֹנָם.

איום (שני שירים לחג השבועות)

"שחק בלי סלם", אלעזר בן יעקב הבבלי

א.

איום תן נא לי פדיום היום
הנח לך מלותי והמצא בהן הגיון

עשה לבי שיהא חד את המקום
ורפא נדודי שתיקותי עד ששמע קול
הגש שפת פיך אל שפת תהום
ותהום תשק על פי שמך איום

איום תן נא לי פדיום היום
ותהום תשק על פי שמך איום

ב.

בורא עולם בנה סלם
ואעלה בו
יוצר תפלה העמק מחילה
ואעבור בה
נותן תורה כסה אורה
ואחזה סתרה
אל איום תן פדיום
ואחיה היום

הואל-אַל מחולל-ליל וימים

"כַּאֲתָמוּל-מוּל לְבַי-בֵּי עָדִי כִּי
בְּפֶשֶׁרֶן-רוּן אֶהְלֵל-לֵיל וַיָּמִים"
ר' יהודה הלוי
"לָאָה נָשָׂא לֵב עוֹל שְׁבִיחַ
שַׁח אֲמָרִים – מָרִים"
ר' ישראל נג'ארה

א.

הואל-אַל מְחוֹלֵל-לֵיל וַיָּמִים
וּנְפִלְאוֹת-אוֹת לְאֶחָד-חַד תְּמִימִים
לְהִבְהָה-הִבְהָה בְּלִבְבוֹת-בְּבוֹת נִדְהָמִים
וּבְחִפְזוֹן-זוֹן לְנֶאֱמָן-מָן וּבְשָׁמִים.

זָמָן-מָן לְנֶעֱר-עֵר וַיִּשְׁנִים
לְעִזּוֹב-זוֹב וּדְמַעוֹת-מַעוֹת יִשְׁנִים
לְאֲנָשִׁים-שִׁים לְבָבִים-בָּם בְּתַבּוּנִים
וּלְעִדְיָנִים-דִּינִים הֶרְחַק-חִיק וּמַעוֹנִים.

אֲפֶשֶׁר-שָׁר לְבַי-בֵּי וַיִּקִּים
לְבוֹרָאֵי-אֵי וּבְנֵה-הֶר עֲנֻקִים?
אֲפֶשֶׁר-שָׁר לְבַי-בֵּי וַיִּקִּים
בְּכַנְפֵי-פֶה לְבוֹרָאֵי-רָאִי מַעֲמָקִים?

אֲבָרְךָ-בְּרָךְ לְנֶאֱדָר-דָּר שְׁחָקִים
וְהִבְּן-בֶּן שׁוֹאֵל-אֵל לְהַקִּים
לְחַתֵּן-תֵּן לְבַי-בֵּי לְעִשׂוֹקִים
וּלְמַקְשֵׁיב-שִׁיב שׁוֹשְׁנִים-וְשִׁנִּים רְחוּקִים.

הוֹדִיעֵנִי-עֵינִי כְּפֹ-פֶה לְדַבְּקִים
מְחוֹלְלֵי-לֵי מְחוֹלְלֵי-לֵיל וְאַרְקִים
בְּשִׁשׁוֹנִים-נִים כּוֹכְבִים-כְּבִים וְנוֹשְׁקִים
שְׁחָקִים-חִקִים בְּלִבְבֵי-בֵי אֲפִיקִים.

ב.

שְׁעָרִים-רִים לְהַעִיר-עִיר וּמְדִינָה
מִלְכֵי-כִּי בְּרַחוּב-חוּב יְגוּנָה
אֲדָמָה-מָה מִמְעוֹנָה-עוֹנָה בְּנִגְיָה
וּבְטַמְיוֹנָה-לְוָנָה בְּאֲדָמָה-דָּמָה וְשִׁשׁוֹנָה?

אדמה-מה לגלמודין-דין ומלונה?
ורשעים-עם נהדרים-דרים פרינה?
לנושים-שים אמרים-מרים ומנה
ובמצודה-צודה מזימות-זימות ועננה.

איוס-יום פיאור-אור יקרות
רוגף-ף ורחומף-מף להורות
לפעפים-פפים שערי-ערי הבצורות
לתקן-קן נשמות-שמות ואסורות.

צלו-לו ומעלי-לי לבדי
מעוני-עוני וקלשוני-לשוני ועתידי
תשען-עין בלבה-בא יחידי
ואמונה-נא לחוסים-שים מיילדי.

אפשר-שר לבבי-בי ויקים
לבוראי-אי ובנה-הר ענקים?
אפשר-שר לבבי-בי ויקים
בכנפי-פה לבוראי-ראי מעמקים?

חלומות באַסְפִּינְיָה

מוקדש באהבה רבה לסבי יצחק בְּהָר זכרונו לברכה

חזרתי לעירו של סבי, בְּחָאָר, הסמוכה לכפר קאָנְדֵּלֶאָרְיוֹ,
ומן הכיכר המרכזית התקשרתי אליו. קו טלפון ארוך
קיצר את מרחק געגועיו של יהודה הלוי, וסבא יכול היה לשמוע
את קול עירנו שבסוף המערב, אני יכולתי לשמוע את
הלמות לבי שבקצה המזרח. דמיונו זכר את בחאר כעיר נמל
קטנה, חוף אוניות תרשיש שירדו מגדולתן, ואני מצאתי את העיר
מוקפת הרים משבעת צדדיה, ולא סיפרתי לו שהוא יכול היה להיוולד שם,
וגם למצוא את מותו, בין פני הזקנים שלא השתנות במאות
שמהזגירוש, ובדמם התערבב דמנו ודם מגרשנו. כשחזרתי לארץ,
אל שארית ימיו, יכולתי לספר לו שנערה ספרדיה כמעט אהבה אותי
בעיר שלנו, ושגם אני יכולתי להעביר שם חיים שלמים. "ושם משפחתה
היה בְּחָאָרֶאָנוּ".

אחר-כך, אוטובוס שוב האריך בי געגועים בנסיעה בתוך נופים
גליליים גשומים שהפרידו את בחאר ממדריד. עוד פרידה קשה
עם התרככות בקצוות, כשמגע ידיה סומך את ההנאה אל הכאב.
לפני-כן, באולם הכניסה של מלוני, ביתי הזמני ומקבל האורחים בבחאר,
בין טוֹרְרוֹס בלבוש הנשי ונשותיהם המודאגות, כתבתי לה מילים
אחרונות. בדרך מן המלון לתחנת האוטובוסים המרכזית, אתר תיירות
קבוע בקצה כל עיר, ראיתי איך היו כל הציפורים מעלינו
תלויות באוויר, ואותה מתרחקת. ניסיתי לאחוז
במושכות שערה האילם, ובלוחות הפלדה הכבדים של שפתייה,
שהיו עוגנים המושכים למצולות, ויכולתי ללחוש: כולנו מדברים שפות זרות.

בחיבוק אחרון היא תמיד מתרככת, יודעת שיש סיפורי חיים
שלאיש אין אומץ לכתוב. ובמושב האחרון של האוטובוס
גיליתי את כיוון הגרביטציה של הדמעות בין מילותיה הכתובות.
יכולתי לומר לה: בשעה ענייה זו מילותיי הן כפות ידיים
פקוחות לנדבות, ועיניים קוראות הן קהל רחוב אדיש
של נפשות קמוצות. יכולתי לומר: סבי נולד בְּסִפְּיָוִלִית,
בלב ברלין, ומת בכפר-סבא, בשפה שאיש לא ישמע,
ושתיהן תמיד יהיו רחוקות מבחאר כמרחק כל הגעגועים,
בחאר שבה כף רגלו מעולם לא דרכה.

כי אעבור על תל (להלוי, במילותיו)

כי אעבר על תל אהלי דוד / אמרר ואבכה שממותיו ושרפתי
עזב ונתן בתוך גזרי לבבי מסלותיו / ובין שממות ביתו מסלתי
ואני עומד ומרוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא שואל איה דמעותי
קירות לבי במר יצעקו מה לך פה ומי / ומה לי פה אם לא קבורתי
מיום נדוד דוד עפרו לחמי / ובין רגביו אתור מנוחתי
ואני עומד ומרוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא שואל איה דמעותי
אלך ואראה מקום חבוק אשר האביד / ושם אולי אמצא אבדתי
ביום אצעק שמו לחמה / ולעת ערב לעורבים אשא בכיתי
ואני עומד ומרוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא שואל איה דמעותי
דיו אהבה לי לדת ברצות אהובי / אבל הנדוד אינו פתורתי
קירות לבבי לקירות אהליו יחמו / אולי ירצה בי ובהשתחויתי
ואני עומד ומרוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא שואל איה דמעותי
מי יתנני ויטל לבבי וכבדי כלבנים לביתו / אולי אז תרד אנתתי
ולאומרים הידע אהובך שברך / אענה לא ידע והוא שוכן באחזתי
ואני עומד ומרוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא שואל איה דמעותי
מי יתן טל על תל אהלי דודי / יחיה שממות ביתו ומעצבתי
אבכה עם הטל דמעות לבי / עד אכבה שרפתי ואודיעו אהבתי
אעמד וארוה פני ארץ בדמעותי / והוא לא ישאל איה דמעותי

טוב לכתני אחר (להלוי, במילותיו)

טוב לכתני אחר המפזר בדלח אין ללקטו
ושבתי בין שברי חרוזים איש לא יאסף אל חוטו
כי דמעות בדלחיו עלי לחיו בתוך לבי נחרטו
דמעי ברדתם נחפזים אבל דמע הלוי יורד לאטו.
דמעי ברדתם נחפזים ודמע הלוי יורד לאטו.
כה האמנתי לפרידה עת נטה זמן ידו בשוטו
עד לא האמנתי עת השקני יין אשכולות שניו שחטו
עת ראיתי כי החכמה מצאה קן בפיו ובעטו
עת ארזה וצבי עלי שכמו מעיל צדק עטו.
דמעי ברדתם נחפזים ודמע הלוי יורד לאטו.
עינים לי ואזנים אף הן גלו לי רק מעטו
וכשגלו נמאס זמני בעיני וכתבתי כריתותו וגטו
אנחנו שבטים נודדים והוא מולך בשבטו
הוא מוצא ואוחז במלכו ואנחנו מדתנו מצוא וחסוא.
דמעי ברדתם נחפזים ודמע הלוי יורד לאטו.
מצאתיו עלי דרכים ומעתי לא אסכין לשמטו
בכל נגע שנגעתי ומדוה שנדויתי הוא מבין כללו ופרטו
אין אש בעולם ואין קסם בזמן כי אם להטו
אין תשובה ואין צדק ומשפט כי אם בשפטו.
דמעי ברדתם נחפזים ודמע הלוי יורד לאטו.
נמתין עדי ישוב אלינו משוטו
עדי ישיב אלינו כח מזמותיו ותנופת משוטו
טוב לכתנו אחר המפזר בדלח אין ללקטו
ושבתנו בין שברי חרוזים איש לא יאסף אל חוטו.
דמענו ברדתם נחפזים ודמע הלוי יורד לאטו.

לפני יום הכיפורים ה'תשס"ח

שני שירי שילוב לרבי יהודה הלוי

נוסח א' (מעין שיר אָזור)

עת חדרים יצמצמו ימותיהם ללילות
ובורות בְּתוֹךְ בורות יעמיקו מחילות
עמודי עשן יאירו רמז לתפילות:
גזרי הלבבות הומים פים לאביהם
גצי הלהבות דומים פצאן לאביהם.
תבל אינה עומדת כגבר לעלילות
ואדמתה גוזרת מים וחורצת מסילות
עמה עונים הזמן והגורל בשאלות:
אולי נכמרו נחומיו וְיַחַן עליהם
שמא נסכרו מנחיו וירון עליהם.
סגולת הקיים זורה חסד בקללות
מברכת את החסר באלף פעולות
והם רואים עכשיו שיניו הזוללות:
אריה בחרדת אימיו רודף אחריהם
כוכב בחשפת שמיו שואף אחריהם.

נוסח ב'

והם רואים עכשיו שיניו הזוללות, כאריה
בחרדת אימיו רודף אחריהם, ככוכב
בחשפת שמיו שואף רגליהם. עת חדרים
יצמצמו ימותיהם ללילות, עת בורות
בתוך בורות יבקיעו מחילות, אז
עמודי עשן יאירו לפנייהם רמז לתפילות.

גזרי לבותיהם הומים עכשיו פים לאביהם, גנזי עשן
ואות סומים בתוכם ככוכבים במסילותיהם. והם
חרדים לכובד עלם אם ינודו פקין, אם
ימדו פאות עולם מאין עד אין, אם
כיתומים יצפו את כולם מלב ומעין.

ואדמתם גוזרת מים וחורצת עלילות, קוראת
לתבל לצאת מן הנסתר אל הנגלות, לענות
עם הזמן והגורל בשאלות. אולי נכמרו נחומיו
עד יַחַן עליהם, אולי נסכרו מנחיו ועוד ירון
אליהם. ואיך תעמוד ברחוק ויהי פליון,

איך יהיו למשל ולשחוק ואין פֶּדיון,
איך יבוא קצם בלי חוק
ותעמוד בְּרַחוּק.

והם שפלו לַעֲבָדִים בתוך חורבות מקדשי
אלילים, והם ישנים תחת כנפי מעיילים,
והרחיק דר מרומים את רחמיו מעל אוהלים,
עד יאמרו אֵלֶיךָ נִלְכָּה, עד יתפארו ועינינו למעוֹנֶךָ.
כי מתעמרת בהם סגולת הקיים וזורה
חסד קל בקללות, מברכת את הַחֶסֶד ערב ובוקר
באלף פעולות, עד יקומו בהמון מחניהם,
עד יעבירו מעליהם ממשלות זדוניהם,
משכנעת את עצמה כי עוד יבעירו אש במוקדיהם.

ונפשי נמשלת כחֶרֶב בְּצִיּוֹן, נושאת אל השלל
עיני אביון, עצלה מנשוא עפעף עומדת
ואין חזיון.

לרבי שמואל הנגיד, במילותיו

א.

אני בן קין ראיתי בהבל חיי זמן הפוד
ונימים משנים, בהם יטפס אדם שחק
ויקבע לו תהום רבה מעונים, ויפן למלאך המות –
ואין לו פנים – ויאמר תרדפני שןא,
ויענה לו קול אחיו או קול אלהיו ואביו:
"ולא ידעת כי כל ענף ישוב אל שרשיו?"

ב.

אני בן איוב אמרתי באבל חיי כי אין רחוק
לאיש פתמול, ולא קרוב כמו היום הבא,
כי סוף כל החי אלי מות, וסוף כל ארמון
להיות חרבה, ובעוד אדם אחד יוצא לקרב,
שני חופר לו חלקת קבר רחבה, זר בלב זר
יחדירו חרב, וקרוביהם שתפים לדמעות דאבה.

ג.

אני בן קהלת גליתי בחבל חיי כי ארץ לאדם
בית פלא כל ימיו, ירוץ מערב ועד בקר
מערב עד ספרד ומכל עבריו חומת שמיו,
והיא מתגרה בו: "קום צא אם תוכל"
והוא בתוך ביצה בלי סדק מגלגל
רגע יצא מעפרה ובעוד רגע בעפרה מאכל.

ד.

אני בן חנה שמתי בתבל חיי, עד אמרה לי:
"הלא אתה בארץ אורח, שוכר לערב חדר
ולבקר מחזיר המפתח, צא וראה אשר בנה ביתך
והוא שוכן בתוך בתי קברים, למחר תלך אחריו
ואחריך ישכנו הבית אחרים", אמרה והלכה
והותירה אותי להאכיל נפשי במרורים.

ה.

אני בן משלי סובבתי בסבל חיי, עד אמרתי:
"לבי, אל תריב עם הזמן, כי אין לך זמן
כי אם בזמן, ואין לך שעה מלבד השעה הזאת,

והבורא ברא הכל עד אין מקום ולאין שעה".
ענה לבי: "גם יש לאיש רוח בבכי, שימיו
צל עלי תבל, והבכי חורש בה סימן לסבל".

.ו

אני בן תהלים שמחתי בנגל חיי כי חשבתי
לא אבכה על יום זה כי אולי אמצא מחר
רע ממנו ואתאב לשובו, ושיננתי דבר
שנאמר: "חיי אדם בין שתי בכיות", והוספתי
כי גם שמחת לב ומצא אנוש בין בכיות
ואיך יכיר האור בלי ראות אל תוך התהומות?

סוף

באותו לילה כתבתי על קירות הספרייה

באותו לילה כתבתי על קירות הספרייה מִבְּפָנַיִם
מילים שֶׁל פְּרוֹפֶסוֹר זָקֵן לְקַבְלָה: "אלוקים לא
יוותר אילם בִּשְׁפָה שָׁבָה הַשְּׁבִיעוֹ אוֹתוֹ אֶלְפֵי
פַעֲמִים לְשׁוֹב וְלַחְזוֹר אֶל חֵינּוֹ". הַסְּפָרִים פִּעְרוּ
פִּיּוֹת וַאֲיִימוּ לְהוֹצִיא מִתּוֹכָם מִלִּים אִיוֹמוֹת וְלַחֲשִׁים
קָשִׁים, וַאֲנִי הִבְטַחְתִּי לָהֶם שְׂאֵלוֹהֵיִם לֹא יִשְׁתַּקּוּ
בִּשְׁפָה שְׁבָה יִשְׁבוּ אֶלְפֵי דוֹרוֹת שֶׁל חֲכָמִים
וְגֵאוֹנִים וּמְקוֹבְלִים וְסוֹפְרֵי סֵת"ם לְכַתּוֹב לִפְנֵי. הַדְּלֵתוֹת
נִעְלוּ עֲצָמָן בֵּין הַחֲדָרִים וּבִיקְשׁוּ לְכֹלֵא אוֹתִי,
וַאֲנִי הִבְטַחְתִּי לָהֶן שְׂאֵלוֹהֵיִם לֹא יִשְׁתַּקּוּ בִּשְׁפָה
שְׁבָה דִּיבְרוּ נְבִיאִיו אֶל הָעַם עַד שִׁפְתָּחוּ
פְּתָחִים מִבְּעַד לְעוֹרֵלֶת לְבוֹ. רֹאשֵׁי נֶרְדָּם עַל
הַסְּפָרִים שֶׁשְׂאֵלֹתַי בְּבוֹקֵר וְנִיסָה לִיִּישׁן גַּם אוֹתִי,
וַאֲנִי הִבְטַחְתִּי לוֹ שְׂאֵלוֹהֵיִם לֹא יִשְׁתַּקּוּ בִּשְׁפָה
שְׁבָה דִּיבְרָה הַלֵּב הָעַר אֶל הַגּוֹף הַיָּשָׁן
אֶלְפֵיִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. בְּאוֹתוֹ לַיְלָה כָּתְבוּ
קִירוֹת הַסְּפָרִיָּה בְּתוֹךְ הַסְּפָרִים אֶלְפֵי מִשְׁפָּטִים מִבּוֹלְבָלִים
עַל אֱלוֹהִים, בְּאוֹתוֹ לַיְלָה מִחֲקוֹ הַסְּפָרִים בְּמַחֲאָה
אֶת הַמִּשְׁפָּט שֶׁכָּתַבְתִּי עַל קִירוֹת הַסְּפָרִיָּה, בְּאוֹתוֹ
לַיְלָה יִשְׁנֵתִי כִּפִּי שֶׁלֹּא יִשְׁנֵתִי בַחֲיִי. וְאִם
הִתְעוֹרַרְתִּי וְלֹא שָׁמַעְתִּי אֶת אֱלוֹהֵיִם שׁוֹתֵק, הִיָּה
זֶה לְבִי שֶׁדָּרַשׁ שְׂאֵלֵי לְצַעֲקוֹת הַסְּפָרִים שֶׁבִּיקְשׁוּ
לְהַחֲרִישׁ אֶת קוֹלוֹ. בְּאוֹתוֹ בּוֹקֵר מִחֲקֵתִי מִמַּחְבְּרוֹתַי
אֶלְפֵי מִלִּים שֶׁלֹּא זָכַרְתִּי אֶת מִשְׁמַעוֹתַי, וְכִשְׁנִכְנַסוּ
הַסְּפָרִיָּים הֵם מִצְאוּ אוֹתִי מִכָּה עַל הַקִּירוֹת
שֶׁמִּחֲקוּ מֵהֶם הַסְּפָרִים מִלִּים שֶׁלֹּא הִצְלַחְתִּי לְשַׁכּוֹחַ,
וְנִיסִיתִי לְהִבְטִיחַ לָהֶם שְׂאֵלוֹהֵיִם לֹא יִשְׁתַּקּוּ אֲבָל
כֹּל מָה שֶׁהִצְלַחְתִּי לֹמַר הִיָּה שְׂאֵנִי לֹא
אִשְׁתַּקּוּ עַד שֶׁהֵם לֹא יִנְסוּ, עַד שְׂאֵנִי
לֹא נִנְסָה, לְהַשְׁבִּיעַ אֶת אֱלוֹהֵיִם לְחַזֹּר לְחֵינּוֹ.

גרשום שלום במכתב לפרנץ רוזנצווייג
מז' בטבת תרפ"ז, 26.12.1926 :
"אלוקים לא יוותר אילם בִּשְׁפָה
שָׁבָה הַשְּׁבִיעוֹ אוֹתוֹ אֶלְפֵי פַעֲמִים
לְשׁוֹב וְלַחְזוֹר אֶל חֵינּוֹ" (במקור בגרמנית).

עד שהגיע לגיל שלוש לא סיפרתי לבני על אלהים

עד שהגיע לגיל שלוש לא סיפרתי לבני על אלהים,
שלא יפחד. וכשנעשה בן שלש ערכתי ביניהם הפרות.
זה אלהי, אמרתי לבני. זה בני, אמרתי לאלהי.
שאלו כל אחד שאלות זה על זה. בני שאל:
האם אלהיך זה הוא אחד מקרובינו, כמו סב,
כמו דוד? לא בדיוק, עניתי לו. אלהי שאל:
מה שם בנך? עניתי לו שמות רבים לבני,
מתוק ומתוק-אל, חמוד וחמוד-אל,
חביב וחביב-אל. בני שאל: מה שם אלהיך? עניתי לו
שמות רבים לאלהי, הוא אבינו מלכנו, והוא הקדוש ברוך הוא,
והוא רבונו של עולם, והוא השם יתברך, והוא אל ואלהים ואלהי.
אלהי החל אומר: בנך יחידך אשר אהבת, ומיד השמתי עצמי
כמי ששוב אינו שומע את קולו. בני שאל: את מי תאהב יותר?
ושמחתי שהופיעה המלה אהבה בדבורו, ומיד הסחתי דעתי בהצביעי
על מטוס שחלף בשמים ועל חפושית שעברה בינינו בדשא. ובמקום לומר לו
כל אלו מעשי אלהי, אמרתי לו: יפים, נכון?